

MEDŽIAGA SENOJO VILNIAUS UNIVERSITETO ISTORIJAI

II

KOLEGIJOS VALDOS IR JŲ NAŠUMAS 1573 METAIS

Šis¹ iš pradinės kolegijos veiklos laikotarpio išlikęs dokumentas (išliko, nes buvo pasiūstas į Romą) yra tarsi T. Sunierio 1570 m. duoto pranešimo tęsinys ir papildymas. Anuokart, kolegijai tiktai kuriantis ir valdas ką tik įgijus, apie iš jų gaunamą naudą žinota tik iš kitų asmenų tvirtinimo. Praėjus trejiems metams, pati praktika padėjo susidaryti daug tikslesnį vaizdą apie turimas nuosavybes, ir tas vaizdas ne visuomet atitinka 1570 metų aprašymą. Tuokart, pvz., Sunieris pranešė, jog tikimasi apie 1200 florenų ir daugiau metinių pajamų². Grynais pinigais turėjo būti apie 643 florenus (192 iš Kamenologo, 300 iš Širvintų, 151 iš Dvarkščių) ; dabargi iš tų pačių vietų tegauna apie 495 florenus (79 iš Kamenologo, 219 iš Širvintų, 197 iš Dvarkščių). Kaip žemiau paaiškės, buvo taip pat gauti mažesni negu tikėtasi bendri duoklių natūra kiekiai. 1570 m. aprašymas yra tuo tikslesnis, kad jame sužymėtos kiekvieną valdą sudarančios vietovės — kaimai, kai 1573 m. teduodami bendri valdų duomens. Paskesnysis sąrašas tačiau yra keliais kitais atžvilgiais svarbus : jame duomens arčiau tikrovės ; prie kiekvienos valdos gan tiksliai nurodoma, kiek ko sėjama ir koks gautas derlius ; vienu atveju (Dvarkščių) net pažymėtos atskirų javų rūšių kainos. ***

¹ Jau išleista : I. Pranciškaus Sunierio informacija apie naujai įsteigtą Vilniaus kolegiją (1570), žr. *L. K. M. Akademijos Metraštis*, III, Roma 1967, 226-266 psl.

² Žr. Informacija (plg. 1 išn.), 242 ir 263 psl.

Sąrašas nepasirašytas, bet nėra jokios abejonės, kad jį paruošė kolegijos rektorius Stanislovas Varševickis (jis tarp kitko buvo ir *Superintendens villarum*³) ir jos ekonomas, kuriuo nuo 1570 m. buvo Mykolas Tolmaineris, kilęs iš Austrijos⁴. Nors žinios liečia 1573 m., bet jos surašytos 1574 m. vasarą ar rudenį. Tai žinome iš užuominos skyrelyje apie Maišiogalos valdą, kad ten esąs « vienas malūnas, bet iš jo maža naudos. Be to, šią [15]74 m. vasarą jį vanduo sugriovė ir, jei nebus dedama pastangų, ir t.t.» Kadangi tuo laiku Yarševickis buvo užimtas Švedijos reikalais (1574 m. birželio 7 d. jis paliko Vilnių ir grįžo tik gruodžio mėn.⁵), tai labai galimas dalykas, kad ir Skarga, pavaduodamas Varševickį rektoriaus pareigose, bus rūpinęsis to sąrašo sudarymu.

Jėzuitų archyve Romoje išlikęs egzempliorius⁶ yra parašytas gražiu, kaligrafiniu šriftu. Laikytasi anketinės formos: apie kiekvieną valdą statoma visa eilė klausimų, į kuriuos tuoj pat atsakoma. Klausimai yra kaskartą tie patys ir rašomi stambesniu šriftu, tarsi būtų skyrelių pavadinimai. Klausama šių dalykų : Kiek iš viso lanų (valakų) ? Kiek jų dirbamų ? Kiek apleistų ? Kiek valstiečių (pilnų lanų) moka tiktai piniginių mokesčių arba činčą ? Kiek dirbančių ir ką jie dar duoda virš atliekamo darbo ? Kokios kitokios iš visų reikalaujamos duoklės, kurios vadinamos stacijinėmis ? Kokio dydžio dvaro centras ir kiek jame sėjama ? Koks, aplamai imant, tų pasėlių derlius ? Kiek grūdų gaunama iš vienos kapos ? Ar galima išplėsti dirbamus laukus ? Ar yra malūnų ? Kiek smuklių ? Ar yra tvenkinių ? Kiek gaunama iš viso mokesčių pinigais ? Kokia bendroji gaunamų dėklų ir kitų dalykų suma ?

Be čia suminėtų klausimų, aprašant Maišiogalos, Širvintų ir Dvarkščių valdas, įterptas klausimas : Ar yra ežerų ? Dvarkščių atveju dar klausama : Už kiek parduodami atskiri javai ?

Ką sužinome iš duotų į tuos klausimus atsakymų ? Čia tik trumpai suminėsiu rašte randamus davinius, palikdamas besidomintiems mūsų krašto praeities ekonominiu gyvenimu padaryti platesnę šių davinų analizę.

³ Jėzuitų archyvas Romoje, Pol. 7 I f oi. 39r, 41r.

⁴ Ten pat.

⁵ LE XXXIV, 575 psl.

⁶ Lith. 36 fol. 249r-252r.

Kamenologo valda. — Toje valdoje yra iš viso 45 lanai ir 17 margų⁷; iš jų 33 lanai ir 23 $\frac{1}{2}$ margų dirbami⁸ ir 11 lanų 25 $\frac{1}{2}$ margų tušti⁹. Už 13 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{4}$ lanų^{10 11} mokamas tik činčas po dvi kapas grašių arba 5 florenus nž lana; iš viso gaunama 36 florenai 6 grašiai^u. Iš kitų 20 dirbamų lanų, šalia darbo prievolės, gaunamos dar šios duoklės : po 25 grašius pinigais, po 2 statines avižų, po žaši, 2 vištas ir 20 kiaušinių. Rugių iš čia negaunama, nes jie blogai užauga ; užtat uždėta ne viena o dvi statinės avižų. Tačiau, priduriama, visko pilnai nesumoka, nes kai kurie kaimiečiai neturtingi; visuomet šio bei to trūksta. Be to, iš šios valdos gaunama stacijos duoklė, kurią sudaro 1 karvė, 3 avinai, 33 vištos ir 330 kiaušinių.

Apie pačios kolegijos rūpesčiu ten išdirbamų laukų dydį tikslių žinių nėra. Pasėjama kasmet žieminių rugių 55 arba mažiau statinių, vasarinių rugių 6 statinės, miežių 7, kviečių 6, žirnių 1, grikių 5^{12 ***** 18}, avižų 15 statinių.

Gaunamas derlius : žieminių rugių 73 kapos pėdų¹³, miežių 36,

⁷ Tai, ką čia vadiname margu, lotyniškame tekste pavadinta partes tricesimae (= trisdešimtosios dalys). 1570 m. bendras valdos plotas buvo 48 lanai ; žr. Informacija, 236-237 ir 256-258 psl.

⁸ 1570 m. : 47 lanai.

⁹ 1570 m. : 1 lanas.

¹⁰ 1570 m. : už 15 lanų, esančių Naskaučių ir Kamanančių kaimuose.

¹¹ Taip parašyta originale ; tiksliai apskaičiavus, turi būti 75 florenai 18 grašių.

¹² Lotyniškame tekste : pisorum mensura 1, ciceris mensurae 5. Dėl pisa, orum = žirniai, nėra jokio abejonės ; bet ka reiškia cicer ? Žodynai nurodo javų rūšį, kurią italai vadina cee, prancūzai chiche, vokiečiai Kikkererbs. Tačiau ši javų rūšis auga tikrai kraštuose prie Viduržemio jūros ; Lietuvoje ji nežinoma. Kadangi lotyniškame tekste nėra kito pavadinimo, kuri būtų galima pritaikyti grikiams — o grikių jau anuomet buvo plačiai sėjami, ypač Lietuvos pietuose ir rytuose — reikia laukti, kad žodis cicer buvo pavartotas grikiams išreikšti. Tai patvirtina Sirvydas savo žodyne, kur skaitome : «Tatarcka iarzyna. Ocymu (vulgo) cicer. Grikię». Žr.

C. Sztewid, Dictionarium trium linguarum. Quinta editio, Vilnae 1713, p. 369 (cituota iš A. Sabaliauskas, Dėl grikių pavadinimo, žr. Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, ser. A, 2 [1957], 214 psl.). Įdomu, kad graikiškas žodis κρωαί(= miežiai) turi panašų kamieną kaip mūsų grikių.

¹⁸ Originale sakoma cassulae. Paprastuose lotynų kalbos žodynuose tokio žodžio nėra. Kur jį teko užtikti (Du Cange, Glossarium mediae et infimae latinitatis, II, Paryžius 1937, 207 psl. ; Słownik języka polskiego, II,

kviečių 25, vasarinių rugių 15 kapų ir 30 pėdų, žirnių maždaug 6, grikių 98, avižų 44 kapos.

Viena kapa žieminių rugių duoda kartais vieną statinę, dažniausiai mažiau kaip statinę, kviečių pusę arba trečdalį statinės, miežių tris ketvirtadalius statinės arba mažiau, vasarinių rugių pusę, avižų vieną, žirnių ketvirtadalį, grikių maždaug vieną statinę. Tiek uždera tačiau, jei javai vidutiniškai užauga.

Priduriama, kad būtų galima dirbamą žemę praplėsti, darant lydimus vienos kitos statinės apsėjimo plotui. Malūno ten nėra ; nėra taip pat žuvų tvenkinio nei ežerų. Valdai priklauso dvi smuklės ; viena ¹⁴ moka 20 florenų, antra ¹⁵ 2 1/2 florenų per metus.

Galiausiai pažymėtos įplaukos iš *Rykantų ežero ir kaimo*. Iš ežero gauta kas savaitę po 30, kartais 20 grašių. Iš 4 lanų dirbamos žemės turėtų gauti per metus po 100 grašių, po vieną didžiąją statinę rugių ir po gaidį. Iš viso čia gaunamų pinigų suma 15 florenų 40 grašių.

Maišiogalos valda. — 1570 m. buvo tik užsiminta apie Maišiogalos altarijų nuosavybę, nes tuomet ji dar nebuvo visiškai perleista Vilniaus kolegijai. Vyskupas dovanojimo aktą pasirašė 1573 m. vasario 6 d. Vilniuje ¹⁶. Čia pirmą kartą suteikiamos gan smulkios žinios apie šią valdą; tik gaila, kad nepažymėti vietovių pavadinimai.

Patiriame, kad čia žemė dar neišmatuota valakais ir tebėra suskirstyta tarnybomis (*servitia*)¹⁷; jų iš viso yra 33, tačiau dir-

Varšuva 1902, 290 psl.), ten duodama bendra, nedaug ką pasakanti nupiatų javų matavimo vieneto reikšmė. Kadangi čia šalia *cassulae* kartais paminimi *manipuli* (= pėdai), ir 40 pėdų dar nesudaro pilną *cassula* (plg. žemiau Širvintų valdos aprašymą), tai, atrodo, žodis *cassula* turi reikšti Lietuvoje ir Lenkijoje plačiai paplitusį matą — kapą pėdų. Apie žodžio 'kapa' šia prasme vartojimą plg., pvz., *Lietuvių kalbos žodynas*, V, Vilnius 1959, 225 psl. ; *Lietuvos valstiečių ir miestelėnų ginčai su dvarų valdytojais*, I, Vilnius 1959, p. 45 ; *Lietuvos inventoriai XVII a.*, sudarė K. JABLONSKIS ir M. JUČAS, Vilnius 1962, 72, 80 psl. ; *Encyklopedja Powszechna* (S. Olgebranda), XIII, Varšuva 1902, 508 psl. : žodis *snop*.

¹⁴ 1570 m. : Naskaučių kaime.

¹⁵ 1570 m. : Kamanančių kaime.

¹⁶ Žr. Instrukcija (plg. 1 išn.), 239 psl. 55 ir 56 išn.

¹⁷ Apie tarnybas kaip lažinių prievolių vienetus žr. J. JURGINIS, *Baudžiavos įsigalėjimas Lietuvoje*, Vilnius 1962, 249-264 psl.

bamos žemės tik 24 tarnybos, likusios 9 tarnybos — tuščia žemė. Keturi valstiečiai moka tiktai činčą ir neturi prievolės dirbti ; iš jų gaunama iš viso 27 florenai ir 28 grašiai. Kiti 21 valstiečių¹⁸, šalia darbo prievolės, dar duoda bendrai medaus 2 $\frac{1}{2}$ «tam tikro saiko, kuris nuo seno vadinamas pūdu » ir rugių vieną statinę.

Apie paties dvaro dydį nėra tikslių žinių, tik nurodoma, kad rugių sėjama 104 statinės. Derliaus gaunama : žieminių rugių 181 kapa pėdų, vasarinių rugių 22, kviečių 62, miežių 38, avižų 86, grikių 29, žirnių 19 kapų. Viena kapa duoda : žieminių rugių vieną statinę, dažniausiai nė tiek, kviečių pusę statinės, miežių maždaug pusę statinės, vasarinių rugių vos ketvirtadalį statinės, avižų statinę, žirnių ketvirtadalį statinės, grikių pusę statinės.

Būtų galima dirbama žemę išplėsti, paruošiant lydimus, bet neapsimoka, nes nėra ūkininkų, kurie išdirbtų visą jau esamą.

Yra vienas malūnas, bet maža iš jo naudos. 1574 m. vasarą, potvynio metu, buvo sugriautas. Yra taip pat viena smuklė, iš kurios gaunama kasmet 10 florenų. Valdoje esąs ežeras¹⁹ yra bendras su kitais žemių savininkais. Mažai pagaunama žuvų, nes ežeras perdidelis. Visi tvirtina, kad jame žuvų nėra. Trijuose tvenkiniuose žuvies yra, bet nedaug.

Visų iš Maišiogalos gaunamų duoklių suma : 27 florenai 28 grašiai ir $1\frac{1}{2}$ statinės rugių.

Iš namų gi, kuriuos kolegija turi Vilniuje, gaunama : iš esančių šalia kolegijos²⁰ — 25 florenai; iš esančių Vilijos aikštėje²¹ — 20 florenų.

¹⁸ Neaišku, ar čia apskaičiavimo klaida (21+4 = 25, bet aukščiau pažymėta, kad dirbamos žemės buvo 24 tarnybos), ar kaip kitaip reikia suprasti.

¹⁹ Kadangi į Maišiogalos valdą įėjo Musos dvaras ir Barskūnų, Balkūnų, Skliausčių, Eiciūnų ir kt. kaimai (plg. P. Pakarklis, *Ekonominė ir teisinė katalikų Bažnyčios padėtis Lietuvoje*, Vilnius 1956, 60 psl.), tas ežeras galėjo būti prie Skliausčių km. esąs Musios ež., o gal ir netoliese esąs dar didesnis Glitiškių ežeras.

²⁰ Tai iš siuvėjo Stanislovo 1572 m. kovo 8 d. nupirktas namas ; plg. žemiau, 341 ir 357 psl.

²¹ Tai 1572 metais į jėzuitus įstojusio Mikalojaus Grebeniausko (mirė 1597 m.) medinis namas, kuri jis 1572 m. balandžio 20 d. dovanojo kolegijai ; plg. žemiau, 341 ir 356-357 psl.

Širvintų valda. — Ją sudaro 67 lanai 5 margai ir 12 virvių (šniūru)²², bet dirbamų tik 53 lanai 14 margų 26 virvės (šniūrai), iš kurių 12 lanų 28 margus 10 virvių (šniūru) turi bajorai ir Žurkavičiai²³. Tuščios žemės : 13 lanų 20 margų 16 virvių (šniūru).

Už vieną laną gaunamas tik činčas — 5 florenai per metus ; taip pat vaivados bajoras, kuris dirba kolegijos žemę, moka per metus $7\frac{1}{2}$ florenų. 22 valstiečiai beveik nieko neduoda, išskyrus po 4 ar mažiau grašių nuo lano, užtat turi kasdien eiti į darbą. Nėra stacijinių prievolių.

Dvare sėjama žieminių rugių $41\frac{1}{2}$ statinės, kviečių 4, miežių 5, vasarinių rugių 6, avižų 18, grikių $3\frac{1}{2}$, žirnių 2 statinės. Užauga žieminių rugių 81 kapa pėdų, kviečių 31, miežių 30, vasarinių rugių 20, avižų 44 kapos ir 40 pėdų, žirnių 6 kapos ir 30 pėdų, grikių 23 kapos. Javų našumas iš kapos toks pat kaip ir Maišiogalos valdoje. Ir čia pakanka dirbamos žemės, nors būtų galima ją praplėsti.

Yra nedidelis malūnas, nedaug teduoda naudos ; būtų galima gauti 5 ar 6 florenus kasmet, bet reikia, kad palytų.

Širvintų miestelyje yra 22 smuklės, iš kurių gaunama kasmet 36 florenai 11 grašių, ir maito mokesčio 75 florenai. Ežerų nėra, tik vienas tvenkinys, kur stovi pirmiau minėtas malūnas. Iš viso

²² Lotyniškame tekste : *partes tricesimae ... trecentesimae* (— trisdešimtšiosios dalys ... trišimtosios). Dėl pirmojo išsireiškimo nėra abejonių : juo suprantami margai (plg. aukščiau, 7 išn.). Trišimtųjų dalių atveju jau neaišku, ar tai valako ar margo dalys. Jei būtų 300-tosios margo dalys, jas reikėtų vadinti rykštėmis (lotyniškai *pertica*, lenkiškai *pręt*, vokiškai *Rute*). Bet dėl tekste duodamų žemų skaičių — aukščiausias yra 26 — tenka labai abejoti, kad čia būtų kalbama apie 300-ąsias margo dalis. Antravertus, negali būti kalbos nė apie 300-ąsias valako dalis, nes tuomet 10 tokių dalių jau sudarytų pilną margą, ir nebūtų jokios prasmės rašyti — kaip matome lotyniškame tekste (žr. žemiau, 333 psl.) — 12: 28 : 10, nes tai sudarytų pilnus 29 margus. Atsižvelgiant į tekste suminėtus skaičius, kurių dydis yra tarp 10 ir 26, šių dalių (jos būtų margo atžvilgiu 30-tosios, o ne 300-tosios) pavadinimas turėtų būti virvės (šniūrai). Nes 1 valakas paprastai susidėdavo iš 30 margų ; 1 margas = 30 virvių (šniūru) ; 1 virvė = 10 kv. rykščių ; 1 rykštė = 10 rykštelių ; plg. *Enciklopedja Powszechna* (S. Olgebranda), XII, Varšuva 1902, 169 psl. LE XVII, 490 psl. duoda netikslius 'šniūru' ir rykščių valake skaičius.

²³ 1570 m. davinių apie laukų dydį dar nebuvo.

gaunama pinigais 219 florenų 15 grašių²⁴. Jokių kitų duoklių nėra.

Dvarykščių valda. — Joje iš viso 187 lanai 19 margų 17 virvių (šniūru)²⁵ dirbamos žemės. 152 lanai išdirbami, bet jų dalis ikeista vienam bajorui už 300 florenų²⁶. 9 lanus 18 margų turi bajorai, 3 lanai 6 margai laisvi nuo duoklių ; tuščios žemės yra 36 lanai 10 margų.

23 valstiečiai neturi darbo prievolių, tiktai moka činčo po 5 florenus. 76 valstiečiai eina į darbą ir, be to, moka po 20 grašių, duoda po statinę rugių ir avižų, po 1 žąsį, 2 vištas, 20 kiaušinių. Daugelis tačiau neturtingi ir visko nesumoka. Stacijos vardu duoda 3 karves, 10 avinų, 99 gaidžius, 990 kiaušinių²⁷. Bet ir ši prievolė niekuomet pilnai neatliekama dėl valstiečių neturtingumo.

Dvare yra 22 lanai 25 margai 17 virvių (šniūru). Kasmet sėjama : žieminių rugių 110 kartais 120 statinių, kviečių 8, miežių 11, avižų 34, vasarinių rugių 12, žirnių 2, grikių 6 statinės. Iš to uždera : žieminių rugių apie 300 kapų pėdų, miežių 100, kviečių 86, vasarinių rugių 50 arba 60, žirnių 20, grikių 60, avižų 100 kartais 120 kapų.

Iš kiekvienos kapos gaunama : žieminių rugių — kartais viena statinė, kartais 3 Krokuvos saikai, kviečių šiais 1573 metais tedavė vos $\frac{1}{10}$ statinės, miežių kartais pilną, kartais mažiau kaip pusę statinės, vasarinių rugių panašiai kaip kviečių, avižų 1 statinę, žirnių $\frac{1}{4}$ arba $\frac{1}{5}$ statinės, grikių $\frac{1}{3}$ statinės.

Javų kainos vidutinės : statinė rugių 20 arba 18 grašių, miežių 15, avižų 7 arba 8, grikių 10, kviečių 27 kartais 30 grašių. Visi vasariniai javai sunaudojami kolegijai ir nieko nelieka pardavimui. Didelę dalį rugių galima parduoti.

Nėra jokio miško, iš kurio būtų galima praplėsti dirvų plotą. Čia gyvenantieji turi labai brangiai mokėti už miško medžiagą statybai ir kitiems reikalams.

Yra vienas malūnas, duodąs vidutiniškos naudos ; galima iš jo gauti 20 ir daugiau statinių rugių. Iš dviejų smuklių kasmet

²⁴ 1570 m. buvo numatę gauti mažiausiai apie 300 florenų.

²⁵ 1 5 7 0 m. : 189 valakai.

²⁶ 1570 m. : Jurevičių kaime 10 lanų ikeista vienam bajorui už 100 kapų grašių (= 250 florenų).

²⁷ 1570 m. : 5 karvės, 16 kastratų, 168 vištos, 1680 kiaušinių.

gaunama 15 florenų. Nėra ežero, tik vienas mažas tvenkinys, šiuo metu be žuvų. Upėje [Žižmoje] galima pagauti žuvelių tiktai dvaro užvaizdos ir šeimynos reikalams.

Duoklių suma : 197 florenai ir 21 lenkiškas grašis pinigais, bet dėl valstiečių neturto neviskas sumokama, visuomet trūksta kokių 20 florenų ; rugių 76 statinės, avių 76, žasų 76, vištų 251, kiaušinių — tiek iš stacijos, tiek iš duoklės — 38 kapos 20 kiaušinių. Panašiai ir iš šių duoklių paprastai trūksta 10 ir daugiau statinių, o žasų, vištų ir kiaušinių vos pusė tesurenkama.

Iš viso pinigais kolegija gauna 586 florenus 17 grašių 8 pinigėlius.

INVENTARIUM BONORUM COLLEGII VILNENSIS (1573)

[Vilnae, 1574 aestate-autumno]

Archivum Romanum Societatis Iesu, Lith. 36 fol. 249r-252r.

Id quod huic inventario tribuit non leve momentum, consistit in completionem et etiam correctionem eorum, quae a P. Prane. Sunyer anno 1570 Romam relata erant ¹. Tunc, bonis vix acceptis, cognitio eorum nonnisi ex narratione aliorum hauriri potuit ; nunc vero experientia trium annorum satis edocuit, quos proventus e singulis bonis collegium revera percipiat. Notitiae insuper circa quantitatem frumentorum seminatum necnon circa eorum proventus ante et post trituram, immo circa pretium, quo frumenta vendebantur (in bonis Dvarkščiai), et omnes aliae observationes materiam non spernendam investigationibus in historiam rei oeconomicae in Lituania praebent. — Auctor huius scripti ignotus est ; paratio tamen inventarii procul dubio iubentibus moderatoribus collegii facta est, nempe rectore, P. Stanislao Varševickis, qui in catalogis etiam 'superintendens villarum' appellatur ^{1 2 3}. Huic autem a die 7 iunii 1574 in itinere ad regem Suetiae versante, usque in mensem decembrem eiusdem anni vicerector, P. Petrus Skarga, collegio praefuit³. Rem vero oeconomicam collegii illis annis P. Michael Tolmainer, minister et procurator, curavit ⁴. — Inventarium ipsum aestate vel autumnno anni 1574 scriptum esse patet ex notitia data in fol. 250r circa quoddam molendinum : <i hac vero aestate anni 74 destruxit illud aqua » ⁵ ; non post autumnum, nam secus ratio proventuum ex anno 1574 desumpta fuisset. In editione interrogationes cum responsis iunguntur, dum in textu originali interrogationes lineis separatis, litterisque magis conspicuis scriptae habentur.

S u m m a r i u m: Bona in tractu Medicensi (Kamenologas) et lacus Rikantai. — Bona in Maišiogala et duae domus in urbe Vilnensi. — Bona in Širvintos. — Bona in Dvarkščiai.

¹ Vide Informatio de novo collegio Vilnensi facta mense septembri 1579, in *Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos Metraštinis*, III, Roma 1967, 246-266 [citabitur : Informatio ; alia compendia v. ibid., p. 246 n. 1].

² ARSI Pol. 7 I fol. 39r, 41r.

³ Cf. LE XXXIV, 575.

⁴ Cf. ARSI Pol. 7 I fol. 39r, 41r.

⁵ Vide infra, pag. 332.

IESUS, MARIA

INTERROGATIO DE BONIS COLLEGII WILNENSIS SOCIETATIS
IESU ET SUMMARIUM PROVENTUUM UT IN ANNO DOMINI 1573

BONA PERPETUA IN KAMIENNOLOK ⁶

Quot sunt lanei in universum ? — Lanei seu mansi terrae in universum : lanei integri 45, partes tricesimae 17.

Quot culti ? — Agri culti sunt : lanei integri 33, partes tricesimae $23 \frac{1}{2}$.

Quot deserti ? — Deserti sunt: lanei integri 11, partes tricesimae $25 \frac{1}{2}$.

Quot sunt coloni (seu integri mansi), ex quibus pecuniam seu census tantum solvunt ? — Tales sunt lanei seu mansi terrae $13 \frac{1}{2} \frac{1}{4}$ Ex singulis dant seu solvunt in anno census florenos quinque, in summa facit florenos $36 : 6 : 0$ ^{6 7}.

Quot sunt, qui laborant, et quantum pendunt praeter labores “? — Sunt viginti lanei cum rusticis. Praeter labores ex singulis mansi iure debent pecuniae grossos lithuanicos 25 (facit flor. 1 grossum 1), avenae mensuras 2, anserem, gallinas 2, ova 20. Sed haec non solvuntur omnia integre propter paupertatem aliquorum rusticorum, deest aliquid semper.

Alia contributio ex universis, quae statio vocatur ad victum domini. — Haec contributio facit unam vaccam, arietes tres, gallinas 33, ovorum 330.

Quam magnum est praedium, et quantum in eo seminetur ? — Certa mensura agri nulla est. Seminantur singulis annis siliginis mensurae 55 vel minus, siliginis aestivalis mensurae 6, hordei mensurae 7, tritici mensurae 6, pisorum mensura 1, ciceris ⁸ mensurae 5, avenae mensurae 15.

[fol. 249v] Quantus proventus communiter frugum ? — Sili-

⁶ Seu bona in tractu Mednicensi. De his et aliis bonis cf. Informatio, p. 256 ss.

⁷ Error in calculationem irrepsisse videtur ; summa deberet esse : floreni 75 grossi 18.

⁸ Cicer hic non illud frumentum vel legumen intelligitur, quod itali *cece*, galli *chiche*, hispani *garbanzo* appellant (tale frumentum non crescit in partibus septemtrionalibus Europae), sed id, de quo P. CONSTANTINUS SIRVYDAS (SZYRWID) in suo celebri *Dictionarium trium linguarum* scribit : « Tatarka iarzyna. Ocymu (vulgo cicer. Grikiey » (citatum e quinta editione, Vilnae 1713, 369, apud A. SABALIAUSKAS, *Dël grikio pavadinimo* [De appellatione ‘grikiai’], in *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai*, ser. A, 2 [1957], 214). *Grikiai* autem lituanice est idem ac latine *fagopyrum esculentum*, germanice *Buchweize*, gallice *blé sarracin*.

ginis communiter 73 cassulae ⁹, hordei 36, tritici 25, siliginis aestivalis 15 : 30, pisorum circiter sex, ciceris 98, avenae 44.

Quantum ferunt singulae cassulae ? — Cassula siliginis dat interdum unam mensuram, plerumque minus. Tritici mediam vel tertiam partem. Hordei tres partes mensurae aut minus. Siliginis aestivalis $1/2$. Avenae 1. Pisorum quartam partem. Ciceris circiter unam. Hoc tantum fit si mediocriter nascuntur frumenta.

An possunt dilatari agri et extirpari ? — Agri possunt dilatari et extirpari singulis annis pro una vel altera mensura.

An sunt molendina ? — Hic vix aequa propter necessitatem praedii reperiri potest.

Quot tabernae ? — Sunt duae tabernae ¹⁰, ex una solvuntur in anno floreni 20, ex altera vero floreni $2\ 1/2$.

An sint piscinae ? — Nulla est hic piscina, nec lacus ullus.

Quae est summa census in pecunia ? — Summa totius pecuniae census, quanta esse potest: floreni rhenenses 79 : 14 : 0.

Quae summa contributionis census et aliarum rerum ? — In istis bonis a rusticis non datur siligo, propterea quia in agris illorum non bene crescit siligo. Sed tenentur dare in universum avenae 40 [mensuras], anseres 20, gallinas 40, ovorum 400. Ex statione vero ovorum 200. Tamen semper deest aliquid ex omni contributione.

Ex Rinkanti lacu solvebatur in singulas hebdomadas interdum 30 grossi, aliquando 20. Lanei debent esse quatuor; ex singulis tenentur dare 100 grossos. Item singulas mensuras bonae siliginis maiores. Item singulos capones. Summa pecuniae facit florenos 15 : 40 : 0.

BONA PERPETUA IN MOYSSOGOLA ¹¹

Quot sunt lanei ? — In istis bonis non sunt mensurati agri, sed vocantur servitia¹², quorum est numerus 33.

Quot culti ? — Agri culti, id est servitia 24.

[fol. 250r] Quot deserti f — Deserti 9.

⁹ Cassula vocabulum ignotum est lexicis latinis. Du Cange, *Glossarium, mediae et infimae latinitatis*, II, Paris 1937, 207, cassulam quidem affert, sed explicationem eius dat nimis vagam. Quia inferius (ad bona Širvintos) post cassulas manipuli adducuntur et 40 manipuli non sufficiunt ad unam cassulam efficiendam, hoc vocabulo procul dubio numerus sexagenarius manipulorum (lit. : kapa pėdu) exprimitur — unitas mensurae frumentorum messorum in Lituania et Polonia valde diffusa. Pontes nonnulli, ubi de hac mensura sermo est, supra, pag. 324 n. 13 (in fine), indioati sunt.

¹⁰ In villis Naskaučiai et Kamanančiai ; cf. *Informatio*, p. 258.

¹¹ Haec bona anno 1570 solum in spe erant; in proprium accepta sunt a. 1573 ; cf. *Informatio*, p. 260 et notas 48 et 49.

¹² De servitio (lit.: tarnyba) ut unitate contributionis et servitii adseriptorum glebae agit J. JURGINIS, *Baudžiavos išigalėjimas Lietuvoje* [De expansione servitutis glebae in Lituania], Vilnius 1962, 249-264.

Quot sunt coloni, qui pecuniam seu censum ex agris solvunt et non laborant ? — Sunt quatuor. Sed isti varie solvunt, videbit in alio loco solutionem eorum.

Quot sunt, qui laborant et praeter labores aliquid pendant ? — Tales sunt 21. Hi praeter labores solvunt in universum mellis certas mensuras $2 \frac{1}{2}$, quae antiquitus vocantur pud ; in universum omnes imam tantum mensuram siliginis dant.

Quam magnum est praedium et quantum in eo seminetur ? — Certam mensuram agri non habet. Singulis annis seminantur siliginis mensurae 104, siliginis aestivalis ..., tritici ..., hordei..., avenae ..., pisorum ..., ciceris ...^a

Quantus est proventus communiter frugum ? — Siliginis communiter proveniunt circiter 181 cassulae, siliginis aestivalis 22, tritici 62, hordei 38, avenae 86, ciceris 29, pisorum 19.

Quantum ferunt singulae cassulae ? — Cassula una siliginis dat interdum unam mensuram, plerumque minus. Tritici mediam. Hordei circiter mediam. Siliginis aestivalis vix $\frac{1}{4}$. Avenae unam, Pisorum Ciceris mediam partem mensurae.

An possint dilatari agri et extirpari ? — Possunt, sed parum valebunt, quia et isti, quos nunc colunt, sufficerent, si essent coloni, qui illos colerent.

An sint molendina ? — Molendinum unum, ex quo parum emolumentum. Hac vero aestate anni 74 destruxit illud aqua, et nisi adhibeatur cura etc.

Quot tabernae ? — Taberna una, ex qua solvuntur in anno floreni 10.

An sint lacus ? — Unus est lacus, qui est cum aliis nobilibus communis, in quo parum capitur piscium, propterea quia est nimis latus¹³. Et idem omnes de illo dicunt, quod non sunt pisces.

An sunt piscinae ? — Piscinae sunt 3, in quibus est aliquantum piscium.

[fol. 250v] Quae est summa census in pecunia ? — Summa totius census in pecunia : floreni 27 : 28 : 0.

Quae summa contributionis frumenti ? — Solvunt in universum siliginis mensuras $1 \frac{1}{2}$.

EX DOMIBUS QUAS WILLNAE HABEMUS

Ex domo contigua minimum floreni 25¹⁴.

Ex altera domo quae est in platea Yieliensi floreni 20¹⁵.

a *Spatia non expleta in originali.*

¹³ Probabiliter lacus, dictus Musia, vel alius, Glitiskiu ežeras.

¹⁴ Domus sartoris Stanislai ; cf. infra, p. 357.

¹⁵ Domus a Nicolao Grebeniauskas (Grebienievius, Grzebieniewski) ante ingressum in Societatem collegio Yilnensi donata ; cf. infra, p. 356-357.

BONA TEMPORALIA AB ILL.MO D. NICOLAO RADZIWIŁ, DUCE IN DUBINGI ET BIRZE, PALATINO WILNENSI ETC., IN SUMMA QUINQUEMILLIUM FLORENORUM OBLIGATA

Interrogatio de eiusdem bonis Servienti (*sic!*) et summarium proventuum

Quot sunt lanei in universum ? — Lanei seu mansi in universum : lanei integri 67, partes tricesimae 5, trecentesimae 12¹⁶.

Quot sunt culti ? — Agri culti sunt: lanei integri 53, partes tricesimae 14, trecentesimae 26. Ex his sunt boiarorum et Zurkovium liberi 12 : 28 : 10.

Quot deserti ? — Deserti sunt : lanei integri 13 partes tricesimae 20, trecentesimae 16.

Quot sunt coloni, qui pecuniam seu censum tantum solvunt ex agris et non laborant ? — Ibi non sunt tales, praeter unum, qui solvit ex uno laneo seu manso florenos quique ; alter vero eiusdem D. Palatini boiario, qui colit agros nostros, solvit in anno florenos 7^{1/2}

Quot sunt qui laborant et praeterea aliquid pendant ? — Tales sunt 22 ; nihil fere solvunt, nisi quod singuli dant grossos quatuor aut minus ex singulis mansis, sed quotidie laborant.

[*fol. 251r*] In istis bonis nulla est contributio stationis.

Quam magnum est praedium et quantum in eo seminetur ? — Certa mensura terrae non est assignata, sed singulis annis possunt seminari siliginis mensurae 41^{1/2}, tritici 4, hordei 5, siliginis aestivalis 6, avenae 18, ciceris 3^{1/2} pisorum 2.

¹⁶ *Partem tricesimam* esse idem ac iugerum (lit. : margas) nemo dubitabit. Quid autem sibi vult *pars trecentesima* ? Scriptor hoc loco errorem fecisse videtur. Nam, si partes trecentesimae essent partes lanei, tunc 10 earum iam unam tricesimam efficerent, hic autem numerus harum partium continuo 10 superat ; si partes trecentesimae essent partes iugeri, responderent perticis (1 iugerum e 300 perticis [lit. : *rykštė*, pol. : *pret*] constabat), sed tunc numeri maiores exspectandi sunt, hic autem maximus est 26. Potius assumenda esse videtur hoc loco superficiei mensura, quae *corda* (lit. : *virvė*, 'šniūras', pol. : *sznur*, germ. : *Schnur*) vocatur et e 10 perticis constat. 1 pertica lituanica saec. XVIII fuit 4, 875 m longitudinis, ideoque ut mensura superficiei habuit 23,7656 m² ; tali modo 1 corda = 237, 65 m². Cf. LE XVII 490 (*rykštė* [= pertica] = 4,87 m) ; *Lietuvos vals-tiečių ir miestelėnų ginčai su dvarų valdytojais* [Lites colonorum et oppidanorum Lituaniae cum villicis praediorum], II, Vilnius 1961, 454 (anno 1769 : « ot odnogo kvadratnogo prenta, koich v morg vchodit trista ») ; *Encyklopedja Powszechna* (S. Olgebranda), XII, Warszawa 1902, 169.

Quantus est proventus communiter frugum ? — Siliginis cassulae 81, tritici 31, hordei 30, siliginis aestivalis 20, avenae 44 et manipuli 40, pisorum 6 : 30, ciceris 23.

Quantum ferunt singulae cassulae ? — Ita ut est designatum in bonis Moyssogolensibus.

An possunt dilatari agri et extirpari ? — Dilatari et extirpari possunt, sed est satis terrae ad culturam.

An sint molendina ? — Molendinum unum est parvum, ex quo parum lucri possumus habere, tamen potest quinque aut sex florenos in anno lucrari, et hoc non semper fit, nisi essent pluviae.

Quot sunt tabernae ? — In ipso oppido, quod vocatur Serwienki tabernae numero sunt 22, ex quibus in anno floreni 36 grossi 11 solvuntur. Ex teloneo vero 75 floreni.

An sint lacus ? — Nullus est lacus.

An sunt piscinae ? — Una tantum, in qua et illud molendinum est, de quo fuit primo mentio.

Quae est summa census in pecunia ? — Summa pecuniae census floreni 219 : 15 : 0.

Praeter hanc contributionem nulla est alia.

BONA TEMPORALIA AB ILL.MO D. NICOLAO CHRISTOPHORO RADZIVIL IN OLYKA ET NIESWIZ DUCI (SIC !) IN SUMMA 7500 FLORENORUM PECUNIARUM OBLIGATA DWORZYSZCZE

Interrogatio de eiusdem bonis et summarium proventuum Dworzyszczeasium

[fol. 251v] Quot sunt lanei in universum ? — Lanei seu mansi terrae in universum sunt: lanei integri 187, partes tricesimae 19, trecentesimae 17.

Quot culti ? — Agri culti sunt: lanei integri 152. Tamen ex istis sunt in summa florenorum 300 apud unum nobilem oppignorati. Boiarorum : lanei integri 9, partes tricesimae 18. Qui vero libertatibus utuntur: 3 : 6 : 0.

Quot deserti ? — Deserti sunt: lanei integri 36, partes tricesimae 10.

Quot sunt coloni, qui pecuniam tantum solvunt ex agris et non laborant ? — Tales sunt 23 ; singuli solvunt ex singulis laneis florenos 5.

Quot sunt, qui laborant et praeterea aliquid pendunt ? — Tales sunt 76. Hi praeter labores, ex singulis mansi iure tenentur solvere pecuniae grossos 20, siliginis mensuram unam, avenae mensuram 1, anserem 1, gallinas 2, ovorum 20. Sed haec non solvuntur integre propter multorum paupertatem; deest semper aliquid et in pecunia et in reliqua contributione.

Alia contributio ex universis bonis, quae statio vocatur ad victum domini. — Quae contributio facit vaccas 3, arietes 10, gallos 99, ovorum 990. Tamen et haec contributio nunquam integre solvitur propter paupertatem colonorum.

Quam magnum est praedium, et quantum in eo seminatur ? — In universum habet laneos integros 22, partes trecimas 25, trecen-tesimas 17. Singulis annis seminantur 110 mensurae siliginis, aliquando 120, tritici 8, hordei 11, avenae 34, siliginis aestivalis 12, pisorum 2, ciceris 6.

Quantus est proventus communiter frugum ? — Siliginis communiter proveniunt circiter 300 cassulae, hordei 100, tritici 86, siliginis aestivalis 50 aut 60, pisorum 20, ciceris 60, avenae 100, aliquando 120 cassulae.

Quantum ferunt singulae cassulae ? — Cassula siliginis dat interdum unam mensuram, aliquando tres modios Crakowienses, tritici hoc anno 1573 vix dedit decimam partem mensurae, hordei aliquando integram, aliquando minus mediam, siliginis aestivalis sicut et tritici, avenae circiter unam mensuram, pisorum quartam vel quintam partem, ciceris mediam vel tertiam partem mensurae.

[fol. 252r] Quanti venduntur singula frumenta ? — Mediocri praetio venditur siligo : mensura una pro 20 grossis vel 18, hordei 15, avenae e vel 8, ciceris 10, tritici 27, aliquando 30 grossis. Omnia aestivalia frumenta in collegii usus, nec quicquam ex illis venditur. Siliginis magna pars vendi potest.

An possint dilatari agri et extirpari ? — Nulla est silva quae extirpari possit, imo vero ligna carissime emuntur a vicinis propter aedificia et ad alia necessaria.

An sint molendina ? — Molendinum est unum, emolumenti mediocriter affert; potest in anno dare 20 aut plures mensuras siliginis.

Quot tabernae ? — Tabernae duae faciunt in annos singulos flosos 15.

An sint lacus ? — Nullus est in his bonis lacus.

An sint piscinae ? — Una piscina parva, quae tamen est nunc vacua piscibus. In fluvio capiuntur pisciculi pro usu tantum factoris aut eorum qui in praedio habitant.

Quae est summa census in pecunia ? — Summa pecuniae census floreni 197 grossi 21 polonici. Tamen et iste census non integre solvitur propter paupertatem colonorum, desunt semper aliquot floreni 20 aut minus.

Quae summa contributionis frumenti et aliarum rerum ? — Siliginis mensurae 76, avenae 76, anseres 76, gallinae 251, ovorum tam ex statione quam contributione sexagenae 38 et 20 ova. Tamen et ex hac contributione desunt semper decem et aliquot mensurae frumenti; anserum vero et gallinarum et ovorum vix media pars persolvitur.

Summa totius pecuniae, quae provenit ex censibus. — Floreni 586 grossi 17 denarii 8.

III

VILNIAUS KOLEGIJOS PRIVILEGIJŲ IR SUTARČIŲ SARAŠAI (1574-1575 IR 1586 M.)

Šiuose, Jėzuitų archyve Romoje išlikusiuose sąrašuose yra išvardinti ir apibūdinti dokumentai, kuriuos kolegija buvo gavusi sąryšyje su jos įsteigimu ir nuosavybėmis aprūpinimu. Randame sužymėtus ne tik pačius valdų ar namų kolegijai perleidimo aktus, bet ir dokumentus, liudijančius apie tų nuosavybių ankstyvesnę priklausomybę. Sąrašuose duodamos datos ir minimi asmens mums padeda bent šiek tiek praskleisti kolegijai atitekusių valdų ir pastatų istoriją, kuri lig šiol tik iš dalies buvo žinoma.

Pagrindinis sąrašas buvo sudarytas Vilniuje 1574 m. gegužės mėn. Jį savo parašu patvirtino kolegijos rektorius Stanislovas Varševickis. Jis tai turėjo padaryti prieš birželio 7 d., nes tą dieną pradėjo savo kelionę į Švediją ir į Vilnių tesugrįžo gruodžio pradžioje¹. Tų pačių 1574 m. gale ir pirmaisiais sekančių metų mėnesiais kolegijai galutinai atiteko Dvarykščių ir Širvintų valdos. Taip 1575 m. vasarą buvo į Romą pasiūstas ankstyvesnio sąrašo papildymas, kuriame sužymėti naujai gauti Dvarykščius ir Širvintas liečių dokumentai. Prie to dar prijungiame trumpą šešių dokumentų sąrašą, kurių autentiški nuorašai (patvirtinti kardinolo Jurgio Radvilo kanclerio parašu ir antspaudu) 1586 m. buvo pasiūsti į Jėzuitų archyvą Romoje, kur jie išliko iki mūsų dienų. Sudarantieji šiuos sąrašus tuomet prieš akis turėjo dokumentų originalus. Sunku pasakyti, ar bent kuris iš tų originalų yra šiandien išlikęs. Daug jų bus sudegę Vilniuje didžiajame 1610 m. gaisre, kuris sunaikino akademijos pastatus, biblioteką, visas

¹ Plg. *Compendium historiae collegii Vlnensis Societatis Iesu*, Jėzuitų archyve Romoje, Pol. 65 f oi. 120v ; LE XXXIV, 575 psl.

knygas kambariuose². Todėl čia patiekiamos, kad ir trumpos apie paskirus dokumentus žinios mums yra itin svarbios, ypačiai kad ir tokiaime leidinyje kaip *Kodeks dyplomatychny katedry i diecezji wileńskiey*³ ne viską randame sužymėta.

Prieš perduodami sąrašo originalų tekstą lotynų kalba, lietuviškai trumpai sužymėsime visus dokumentus. Kiekvienoje grupėje laikysimės chronologinės tvarkos, kuri originale ne visuomet išlaikyta. Smulkesnių žinių (ar dokumentas buvo rašytas pergamente, ar popieriuje ; ar lotynų ar gudų kalba ; kiek buvo pridėta arba prikabinta antspaudų) kiekvienas galės rasti sąrašo originaliame (lotyniškame) tekste.

A. PAGRINDINIS SĄRAŠAS (1574 M.)

BENDRI FUNDACINIAI DOKUMENTAI

1569 m. liepos 5 d. Liubline: karalius Žygimantas Augustas patvirtina Medninkų srityje esančių žemių pervedimą kolegijai⁴.

1569 m. spalio 3 d. Vilniuje : Vilniaus katedros kapitula duoda savo sutikimą įsteigti jėzuitų kolegiją Vilniuje.

1569 m. spalio 4 d. Vilniuje : Vyskupas Valerijonas (Protasevičius) užrašo kolegijai mūrinius namus, valdą Medninkų srityje, perleista kolegijai iš vyskupo stalo nuosavybės, ir Širvintų valdą, vyskupo gautą iš Vilniaus vaivados kaip įkaitą už paskolintus 2000 kapų grašių^{5 6}.

² Plg. A. ŠAPOKA, *Senasis Vilnius*, Niujorkas 1963, 245 psl.

³ *Kodeks dyplomatychny katedry i diecezji wileńskiey*, išl. J. FIJALEK ir W. SEMKOWICZ, I, Krokuva 1932-1948.

⁴ Dokumento nuorašas yra Jėzuitų archyve Romoje, Lith. 36 fol. 182r.

⁶ Kolegijos fundacijos ir dotacijos akto autentiškas (notaro patvirtintas) nuorašas yra Jėzuitų archyve Romoje, Lith. 36 fol. 186r-188v. Pagal seniausią Vilniaus kolegijos 'istoriją' (Jėz. arch. Romoje, Pol. 65 fol. 77v-78r) vyskupas spalio 6 d. pranešė jėzuitams, kad iš kapitulos gavęs sutikimą perleisti kolegijai kai kurias vyskupijos nuosavybes ir Rikantų ežerą; vėliau, spalio 26 d., vyskupas įteikė viceprovincijolui Sunieriui šį aktą ir kitus nuosavybės dokumentus.

KOLEGIJOS RŪMUS LIEČIA DOKUMENTAI

- 1504 m. antradienį po šv. Jeronimo šventės (= spalio 1 d.) Vilniuje: Vilniaus vyskupas Albertas (Taboras) dovanoja vargonininkui Jonui iš vyskupo kurijos nuosavybės sklypą, kad galėtų pasistatyti mūrinius namus.
- 1520 m. šv. Jurgio šventėje (= balandžio 23 d.) Vilniuje : Vilniaus vyskupas Jonas (iš Lietuvos kunigaikščių) atleidžia vargonininką Joną nuo vienos kapos grašių metinės duoklės už priešais vyskupijos kuriją esantį mūrinį namą.
- 1530 m. sausio 22 d. Vilniuje : Vilniaus vyskupas Jonas liudija, kad vargonininkas Jonas gavo iš savo žmonos motinos kraitį ir pats savo žmonai užrašė mūrinį namą.
- 1536 m. pirmadienį prieš šv. Jadvygos šventę (= spalio 9 d.) Vilniuje : Vilniaus vyskupas Paulius (Alšėniškis) įgyja mainais iš Lucko vyskupo Jurgio (Palčevskio) mūrinį namą.
- 1536 m. šv. Galo šventėje (= spalio 16 d.) Vilniuje: Vilniaus vyskupas Paulius (Alšėniškis) dovanoja Vilniaus arkidiakonui Juozapui Jasinskiui! ⁶ mūrinį namą. ^{6 6 6}

⁶ Pagal A. BONIECKI, *Herbarz Polski*, VII, Varšuva 1906, 291 psl., Juozapas Jasinskis 1543 m. buvęs Vilniaus arkidiakonu ; iš mūsų išleidžiamo teksto aišku, kad juo buvo jau 1536 m. Labai galimas dalykas, kad kaip tik 1536 m. buvo paskirtas arkidiakonu, todėl ir gavo iš vyskupo tą namą. Juozapo brolis Albertas (Wojciech) 1538 m. buvo D.L.K. taurininkas ir vyskupo Pauliaus Alšėniškio maršalka, 1546 m. D.L.K. vyr. virėjas, 1555 m. Vilniaus tįjūnas. Abu broliai buvo Vanago (Jastrzębie) berbo bajorai ir, matyt, atsikėlę iš Lenkijos, nes kai Albertas buvo paskirtas taurininku (1538 m.), lietuvių ponų pasiuntiniai skundėsi karaliui «jog niekad nėra buvę, kad svetimtaučiai lenkai būtų skiriami didžiojoje kunigaikštystėje dvaro pareigūnais » (plg. J. WOLFF, *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386-1795*, Krokua 1885, 208 psl.). Gal būt dėl šio skundo prireikė vyskupui 1538 m. iš naujo patvirtinti arkidiakonui prieš dvejus metus išduotą dovanojimo aktą (plg. sekantį dokumentą). Alberto sūnus Mikalojus buvo 1568 m. karaliaus dvariškis, 1576 m. paskirtas D.L.K. raštininku, 1577 m. pirmasis Mogiliavo vaitas, 1581 m. Vilniaus pakamoris. Gyveno dar 1597 m. Buvo vedęs Marijoną Cbodkevičiūtę, Pauliaus ir Aleksandro dukterį. Plg. A. Boniecki, cit. vietoje. Mikalojus Jasinskis 1562 m. pardavė karaliui Žygimantui Augustui savo paveldėtus namus ir sklypą prie Vilniaus pilies (Boniecki, ten pat). Tai turėjo būti iš tėvo Alberto paveldėta nuosavybė, nes tai, ką jam paliko dėdė Juozapas, vėliau pardavė Vilniaus vyskupui.

- 1538 m. spalio 14 d. Vilniuje : Vilniaus vyskupas Paulius (Alšėniškis) patvirtina mūrinio namo su sklypu, esančiu priešais vyskupijos kurija, dovanojimą ir suteikia visas laisves.
- 1539 m. Verbų sekmadienį (=kovo 30 d.) Vilniuje: iš barzdaskučio Jono nuperkamas žemės sklypas.
- 1542 m. gegužės 12 d. Vilniuje: Vilniaus vyskupas Paulius (Alšėniškis) leidžia Juozapui Jasinskiui iš vandentiekio įsivesti vamzdį į savo mūrinį namą.
- 1542 šeštadienį po Šeštinių (= gegužės 20 d.) Vilniuje: karalius (Žygimantas Senasis) patvirtina leidimą įsivesti iš vandentiekio vamzdį.
- 1549 m. liepos 2 d. Vilniuje : Šv. Jono parapijos klebonas Jonas Domanovskis⁷ prašo leidimo iš arkidiakono kiemo pusės esančioje klebonijos sienoje įtaisyti langą.
- 1550 m. pirmadienį po Atvelykio (= balandžio 14 d.) Vilniuje: Vilniaus vyskupas Paulius (Alšėniškis) sutinka, kad Juozapas Jasinskis pirktų visam laikui iš vargonininko Jono Cikijaus (Cicbovskio) namą.
- 1550 m. balandžio 20 d. Vilniuje : Juozapas Jasinskis perka iš Jono Cikijaus (Cicbovskio) minėtą namą už 60 kapų lietuviškų grašių.
- Pagaliau, 1551 m. rugsėjo 29 d. Vilniuje, karalius (Žygimantas Augustas) patvirtina mūrinį namą kaip Vilniaus arkidiakonato nuosavybę.
- Be to, ten pat, atskirame aplanke, buvę popierinių raštų, priklaususių vargoninkui Jonui Cikijui (Cicbovskui), apie jo namų įgijimą ir išlaikymą; taip pat kai kurie kiti dokumentai, gauti iš ankstyvesnių savininkų. Visa tai, namus parduodant, buvo įteikta Juozapui Jasinskiui ; «juos visus čia išvardyti nėra reikalo ».

MŪRINIO NAMO KOLEGIJAI PIRKIMO AKTAI

- 1568 m. liepos 13 d. Vilniuje : ištrauka iš Vilniaus pilies aktų apie namo nuosavybės perleidimą ; pasirašė Vilniaus vaivados vietininkas.
- 1568 m. liepos 14 d. Gardine: Mikalojus Jasinskis, karaliaus

⁷ Vėliau buvo Žemaičių vyskupas (1556-1563).

dvariškis, Liubašyno valdytojas, namo savininkas⁸, įgalioja Jokūbą Voroneckį⁹ priimti iš Vilniaus vyskupo Valerijono (Protasevičiaus) už parduotą namą pinigus ir patį namą perduoti naujam savininkui.

1568 m. liepos 31 d. Vilniuje: Jokūbas Voroneckis patvirtina gavęs iš vyskupo Valerijono už mūrinį namą keturis tūkstančius kapų lietuviškų grašių (= 10.000 Reino florenų) ir perdavęs namus naujon nuosavybėn.

1568 m. liepos 31 d. Vilniuje : notaras Baltazaras Stepono sūnus Krasauskas sudaro aktą apie Jokūbo Voroneckio, kaip pono Jasinskio įgaliotinio, paimtus iš vyskupo Valerijono už mūrinį namą pinigus ir atliktą to namo perdavimą naujon nuosavybėn.

1568 m. liepos 31 d. Vilniuje surašytas inventorių visų daiktų, kurie su namu buvo perduoti naujon nuosavybėn ; inventorių patvirtintas Jokūbo Voroneckio parašu ir antspaudu.

1568 m. rugsėjo 23 d. Vilniuje : Mikalojus Jasinskis pas notarą Baltazarą Krasauską sudaro mūrinio namo vyskupui Valerijonui pardavimo aktą.

1568 m. rugsėjo 23 d. Vilniuje : ištrauka iš Vilniaus pilies aktų apie namo pardavimą ir pinigų gavimą: pasirašė Vilniaus vaivados vietininkas.

1569 m. balandžio 27 Vilniuje : panaši ištrauka iš Vilniaus žemės aktų.

KITŲ NAMŲ ĮGLJIMO DOKUMENTAI

1569 m. spalio 3 d. Vilniuje : Albertas Stralkovskis parduoda medinį namą kolegijos namų sklypo padidinimui¹⁰; pridėtas

⁸ Žr. 6 išnašą. Liubašynas (*Luboszany*), vietovė prie Berezinos upės, Mogiliavo srityje.

⁹ Jokūbas Voroneckis (mirė 1588), kunigaikščio Jurgio Voroneckio sūnus, Lenkijos primo J. Uchanskio seserėnas, buvo gavęs stambiausią Vilniaus vyskupijos beneficiją - Geranainių prepozitūrą. Plg. T. ŽYCHLINSKI, *Złotą księgą szlachty polskiej*, IX, Poznanė 1887, 234-235 psl. Dėdės (Gnezno arkivyskupo) buvo numatytas Žemaičių vyskupu, bet lietuviams pavyko išreikalauti, kad būtų paskirtas Merkėlis Giedraitis. Plg. Z. Ivinskis, *Merkėlis Giedraitis arba Lietuva dviejų amžių sqvartoje*, žr. *Aidai*, 1951 m., 208-216 psl.

¹⁰ Apie tai užsimena vysk. Protasevičius kolegijos fundacijos akte ; Stralkovskį vadina savo pavaldiniu; jo žmona buvo Magdalena. Plg. Jėzuitų archyvas Romoje, Lith. 36 fol. 186v.

Jono Podoskio, vyskupo teisinio įgaliotinio, antspaudas.

1569 m. spalio 3 d. Vilniuje: Motiejus Bžozovskis parduoda medinį namą kolegijos namų sklypo padidinimui; pridėtas vyskupo teisinio įgaliotinio antspaudas.

1570 m. liepos 1 d. Vilniuje : skalbėja Kotryna (Tomasienė)¹¹ parduoda vyskupui Valerijonui už 90 kapų lietuviškų grašių medinį namą kolegijos namų sklypo padidinimui; iš Vilniaus vyskupo teisinio įgaliotinio aktų.

1572 m. kovo 6 d. Vilniuje : Mikalojus Grebeniauskas¹² paskiria kolegijai 200 kapų lietuviškų grašių (= 500 Reino florenų), kuriuos gavo už įkeistus savo medinius namus.

1572 m. kovo 8 d. Vilniuje : siuvėjas Stanislovas (Božimovskis)¹³ parduoda savo šalia kolegijos kairėje pusėje esančius namus už 250 florenų; pridėtas Vilniaus vyskupo teisinio įgaliotinio antspaudas.

1572 m. balandžio 20 d. Vilniuje: minėtas Mikalojus Grebeniauskas savo namus dovanoja kolegijai¹⁴.

Prie kiekvieno šios grupės dokumento prijungti atskiruose aplankuose tų namų teises liečią ankstyvesnieji dokumentai.

Šv. JONO BAŽNYČIOS PRIE KOLEGIJOS PRIJUNGIMO DOKUMENTAI

1571 m. kovo 10 d. Varšuvoje : karalius Žygimantas Augustas prijungia Šv. Jono bažnyčią prie kolegijos, dovanoja kolegi-

¹¹ Plg. J. JURGINIS, *Senieji universiteto rūmai*, žr. Vilniaus universitetas, Vilnius 1966, 273 psl.

¹² Mikalojus Grebeniauskas (*Grebenievius*), lietuvis iš Brastos srities, gimęs apie 1551 m., po gramatikos studijų tarnavęs pas didikus, 1572 m. kovo 10 d. Vilniuje priimtas į jėzuitus, noviciatą atliko Braunsberge, 1578-83 buvo Vilniaus akademijos valdų ekonomu, po to vienerius metus rūpinosi Pultuske esančiais novicais, nuo 1585 vėl keletą metų ėjo pačių Akademijos namų ekonomo pareigas ; susilpnėjus regėjimui ir klausai dar keleris metus gyveno Pultuske, kur mirė 1597 m. kovo 1 d. Plg. *Unicus universae Societatis Jesu vocationum liber autobiographicus*, cura J. WAR-SZAWSKI editus, Romae 1966, 261-263 ir 343 psl.

¹³ Plg. J. JURGINIS (cituotoje vietoje ; žr. 11 išn.).

¹⁴ Žr. 12 išn. Dovanotas namas stovėjo miesto aikštėje (*in platea Vilnensi*), apatinė dalis buvo iš mūro, aukščiau medinis ; atremontuotas, buvo išnuomojamas; duodavo kolegijai 37 ¹/₂ florenų permetus (Jėzuitų arch. Romoje, Pol. 65 fol. 73r).

jai kleboniją ir perleidžia kolegijos rektoriui drauge su kapitula teisę pristatyti parapijos valdytoją (*vicarium perpetuum*); arkipresbiterio titulas panaikinamas ¹⁵.

1571 m. liepos 1 d. Vilniuje: Vilniaus vyskupas Valerijonas notaro Baltazaro Krasausko aktu paskelbia nuostatus apie jėzuitų kolegijos ir parapijos valdytojo teises į Šv. Jono bažnyčią, joje teikiamus tikintiesiems patarnavimus ir jos nuosavybes bei pajamas.

1571 m. gruodžio 23 d. Petrikave : kardinolas Jonas Pranciškus Commendone, pop. Pijaus V legatas, popiežiaus pavedimu patvirtina Šv. Jono bažnyčios prijungimą prie Vilniaus jėzuitų kolegijos ¹⁶.

Lydos srityje esančioms nuosavybėms ir Rikantų ežerui negauta jokių kitų dokumentų kaip tik pradžioje minėtas fundacinis aktas.

MAIŠIOGALOS ALTARIJŲ DOKUMENTAI

A. RADVILŲ ALTARIJA

1517 m. sekmadienį po Šeštinių (= gegužės 24 d.) Maišiogaloje : Martynas Vilčkavičius Radvilas¹⁷ užrašo įsteigimui Maišiogaloje Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo ir Šv. Martyno altoriaus savo dvarelį prie Musės upės.

1520 m. sekmadienį po Devintinių (= birželio 10 d.) Vilniuje: Martynas Radvilas testamentu šiai altarijai palieka trečdalį savo nuosavybės, įskaitant ir pirmajame akte užrašytą dvarelį.

¹⁵ Šio karaliaus diplomo autentiškas (notaro patvirtintas) nuorašas yra Jėzuitų archyve Romoje, Lith. 36 fol. 190r-192v.

¹⁶ Jėzuitų archyve Romoje, Lith. 36 fol. 194-195r, yra Pijaus V 1571 m. rugpiūčio 27 dieną duotos brevės nuorašas ; ta breve popiežius paveda kardinolui Commendone įvykdyti Šv. Jono bažnyčios su Vilniaus jėzuitų kolegija sujungimą.

¹⁷ Kitur rašomas Valčkavičius Radvilas ; plg. šio dokumento svarbiausios dalies į lietuvių kalbą vertimą, žr. *Lietuvos TSR istorijos šaltiniai*, I, Vilnius 1955, 102-103 psl.

- 1521 m. pirmadienį po šv. Vitalio šventės (= balandžio 29 d. ?)¹⁸ Maišiogaloje : Martynas Radvilas antruoju ir galutiniu testamentu patvirtina altarijos fundaciją.
- 1539 m. šeštadienį prieš Žolinę (= rugpjūčio 9 d.) Maišiogaloje: Motiejus Songavičius ir Albertas Čikanavičius dovanoja altarijai vieną valstietį.

B. ALTARIJOS SUJUNGIMAS SU KOLEGIJA

- 1571 m. rugpjūčio 1 d. Vilniuje : Albertas Čikanavičius, Jurgis Maciejavičius, Martynas Jonavičius Podleskis ir kiti Radvilų altarijos Maišiogaloje koliautoriai (viso 13) sutinka su altarijos sujungimu su Vilniaus jėzuitų kolegija ir kolicijos teisės kolegijai perdavimu.
- 1572 m. lapkričio 8 d. Vilniuje : Vilniaus vyskupas Valerijonas viešai paskelbia numatytą altarijos sujungimą su kolegija.
- 1573 m. vasario 6 d. Vilniuje : Vilniaus vyskupas įvykdo altarijos sujungimą su kolegija.

C. BAGDONAVIČIŲ ALTARIJA

- 1495 m. sausio 24 d. Vilniuje: Stanislovas Bagdonavičius įsteigia Maišiogaloje Švč. Trejybės altariją¹⁹.
- 1495²⁰ m. kovo 16 d. Vilniuje : kardinolas Fridrikas, Gnezno

¹⁸ Anuomet buvo švenčiami keli Vitaliai; čia laikytasi garsaus šv. Vitalio, kankinio Ravenoje, šventės : balandžio 28 d. ; kiti Vitaliai mažiau žinomi ir paprastai minimi ne vieni, o drauge su kitais šventaisiais. Plg. GROTEFEND, *Taschenbuch der Zeitrechnung*, Hanoveris 1941, 107 psl.

¹⁹ *Kodeks dyplomacyjny katedry i diecezji wileńskieje*, I (3-čias sąs.), Krokva 1948, 763 psl. 442a nr., kalba apie kitą dokumentą, duotą 1495 m. sausio 30 d. : Stanislovas ir Simonas Bagdonavičiai duoda Vilniaus vyskupui Albertui dovaną (dają prezentę), skirtą Švč. Trejybės altarijai Maišiogaloje. Kadangi tėra tik trumpas regestas, o ne dokumento tekstas, sunku pasakyti, kaip tai suprasti. Gal jie prezentuoja kokią asmenį, kad vyskupas jį paskirtų altarista ? Reika pastebėti, kad mūsų sąrašė tik Stanislovas žymimas altarijos fundatorium ; lig šiol visi laikė tos altarijos fundatoriais abu Bagdonavičius.

²⁰ Rankraštyje : 1595 — aiški klaida. Kardinolas Fridrikas, šv. Kazimiero brolis, buvo Gnezno arkivyskupu 1493-1503 metais.

- arkivyskupas, suteikia Švč. Trejybės altoriui Maišiogaloje kai kuriuos atlaidus.
- 1502 m. liepos 6 d. : Elzbieta Mykolaitė dovanoja Švč. Trejybės altarijai du valstiečius ²¹.
- 1502 m. liepos 11 d. Vilniuje : Kotryna Norkutė dovanoja altarijai du valstiečius ²².
- 1503 m. liepos 4 d. Vilniuje : Petras Kundrotavičius dovanoja altarijai dalį savo nuosavybės, sau priklausančią Purvio (?) (lotyniškame tekste: *Ridrisz*) ežero dalį ir naudojimąsi Alamo (?) ir Purviškių (?) miškais ²³.
- 1504 m. kovo 26 d. Motiejūnuose : bajorė Kotryna Mykolaitė palieka testamentu altarijai šešis valstiečius ir medaus duoklę ²⁴.
- 1505 m. šv. Urbono šventėje (= gegužės 25 d.) Maišiogaloje: Petronėlė Kundrotaitė dovanoja altarijai dalį savo kraitinės nuosavybės Paberžėje ²⁵.
- 1506 m. sausio 9 d. Širvintų dvare : Sofija Mykolaitė dovanoja altarijai vieną valstietį²⁶.
- 1506 m. liepos mėn. 17 d. : Elzbieta Mykolaitė dovanoja altarijai vieną valstietį²⁷.
- 1507 m. šv. Lauryno vigilijoje (= rugpiūčio 9 d.) Paberžės klebonijoje : Kotryna Mykolaitė dovanoja altarijai dalį Paberžės dvaro žemės.
- 1510 m. lapkričio 12 d. : Kotryna Mykolaitė dovanoja altarijai vieną valstietį.
- 1512 m. balandžio 13 d. Paberžėje : Elzbieta Mykolaitė (Kun-

²¹ Plg. *Kodeks* (cit. 19 išn.), 627 psl. 523 nr., kur pažymėta, kad ji drauge su sūnumi Simeonu ir seserim Kotryna užrašė altarijai iš savo nuosavybės Bildūnuose du valakus žemės.

²² *Kodeks* (cit.) šio dokumento nežino.

²³ *Kodeks* (cit.), 653 psl. 553 nr. mini, atrodo, tą patį dokumentą, bet ten ežeras vadinamas Radzis ir kalbama apie teisę naudotis Bildūnų mišku.

²⁴ *Kodeks* (cit.), 693-94 psl. 576 nr. ; kur pažymėtas vietovės vardas *Lelkowszczyzna*.

²⁵ *Kodeks* (cit.) šio dokumento nežino.

²⁶ *Kodeks* (cit.), 713 psl. 598 nr., kur Sofija vadinama fundatoriaus seserimi ; užrašė valstietį Jurkų Sobnevičių su broliu ir vaikais.

²⁷ *Kodeks* (cit.), 720 psl. 604 nr., kur Elzbieta vadinama Kundrotavičiene ; užrašė valstietį Petrą Nemiravičių.

- drotavičienė) su vaikais užrašo altarijai savo dalį Motiejūnuose.
- 1516 m. rugsėjo 28 d. Salake : Švč. Trejybės altarijai dovanojamos dvi Širvio ežero dalys.
- 1522 m. šv. Stepono, popiežiaus ir kankinio, šventėje (= rugpiučio 2 d.) Vilniuje : karalius Žygimantas dovanoja altarijai kelias apleistas tarnybas.
- 1523 m. šv. Jeronimo šventėje (= rugsėjo 30 d.) Krokuvoje: karalius Žygimantas patvirtina įvairių asmenų dotacijas Švč. Trejybės altarijai Maišiogaloje ir Paberžės bažnyčiai.
- 1557 (?)²⁸ m. liepos 26 d.: altarijos laukų sukeitimo su karališkojo dvaro laukais aktas.
- 1560 m. liepos 5 d. : revizorius Kunca atlieka laukų sukeitimą.
- Be to, storas aplankas senų popierinių dokumentų apie įvairius valstiečių, žemių, pievų Švč. Trejybės altarijai dovanimus bei pirkimus, apie teisę į karaliaus Žygimanto (katro ?) dovanotą smuklę Maišiogaloje ²⁹, kuri tačiau iš ten yra iškelta. Visus tuos dokumentus išvardinti atrodė nereikalinga.
- Taip pat aplankas dokumentų apie įvairias bylas, kurias vedė prieš tai buvę altaristos su savo kaimynais.

D. ALTARIJOS SUJUNGIMAS SU KOLEGIJA

- 1572 m. sausio 30 d. Vilniuje : Kasparas, Motiejaus sūnus, Kundrotavičius sutinka su altarijos prie Vilniaus jėzuitų kolegijos prijungimu ir kolicijos teisės kolegijai pervedimu.
- 1572 m. kovo 27 d. Vilniuje : Mikalojus Jonavičius Skindaris su sūnumi Jonu ir kitais kolicioriais duoda panašų sutikimą.
- 1572 m. kovo 29 d. Vilniuje : panašiai sutinka Stanislovas Šimkavičius, Jurgio sūnus, Kundrotavičius, Breslaujos pilies teisėjas.

²⁸ Rankraštyje : 1577 ; kadangi sekančiame dokumente 1560 metais liudijama apie atliktą lauką sukeitimą, reikia manyti, kad klaidinga data pataisytina į 1557.

²⁹ *Kodeks* (cit.), 720 psl. 606 nr., mini dokumentą, kuriuo karalius Aleksandras 1506 metais užrašė Bagdonavičių altarijai smuklę Maišiogalos miestelyje.

- 1572 m. rugsėjo 30 d. Vilniuje : panašiai sutinka Morkus Vnučka³⁰.
- 1572 m. spalio 9 d. Vilniuje : panašiai sutinka Mikalojus ir Jeronimas, Stanislovo (Bagdonavičiaus ?) sūnūs.
- 1572 m. lapkričio 20 d. Vilniuje : Vilniaus vyskupas viešai paskelbia numatyta altarijos sujungimą su kolegija.
- 1573 m. vasario 6 d. : Vilniaus vyskupas Valerijonas prijungia visam laikui Bagdonavičių altariją prie Vilniaus jėzuitų kolegijos.
- 1573 m. gegužės 16 d. Vilniuje : Vyskupas Valerijonas galutinai perduoda kolegijai abi altarijas ir įsako perleisti altorius Maišiogalos bažnyčioje.

ŠIRVINTŲ VALDOS DOKUMENTAI

- 1568 m. birželio 8 d. Gardine, seimo metu: Vilniaus vaivada Mikalojus Badvilas³¹ įkeičia Vilniaus vyskupui Širvintų valdą dešimčiai metų už 5000 Beino florenų ; įkeitimas galioja nuo 1568 m. šv. Petro šventės (= birželio 29 d.) iki 1578 m. šv. Martyno šventės (= lapkričio 11 d.) ; jei toji suma nebus gražinta, įkeitimas galios sekantį dešimtmetį. Pasirašė vaivada ir jo sūnūs.
- 1568 m. liepos 20 d. Vilniuje : vaivados vietininkas Jonas Abromavičius ³² liudija apie vyskupo Valerijono sumokėtus pinigus už įkeistą Širvintų valdą.
- 1568 m. lapkričio 18 d. Vilniuje : ištrauka iš Vilniaus pilies aktų apie Širvintų valdos įkeitimą; pasirašė vaivados vietininkas.

³⁰ Morkus Vnučka buvo Rietavo tįūnas ; turėjo dvarų ir kaimų Žemaičiuose ir Vilniaus krašte, tarp jų ir Maišiogaloje. Plg. LE XXXIV, 452 psl.

³¹ Mikalojus Radvilas Rudasis (1512-1584), Dubingių ir Biržų kunigaikštis, buvo Vilniaus vaivada nuo 1566 m. iki mirties. LE XXIV, 395-396 psl.

³² Jonas Abromavičius, Lydos seniūnas ir Vilniaus vietininkas (*namiestnik*), 1591-1598 Tartu (Dorpat) prezidentas ; tuo pat metu 1593-1596 Minsko ir 1596-1602 Smolensko vaivada. Mirė 1602 m. balandžio 19 d. J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386-1794*, Krokua 1885, 12, 25, 52 psl.

- 1569 m. balandžio 25 d. Vilniuje : ištrauka iš Vilniaus žemės aktų; pasirašė žemės notaras.
- 1570 m. liepos 11 d. Vilniuje: Vilniaus vyskupas Valerijonas dovanoja kolegijai sumą pinigų, už kuriuos gauta įkaitu Širvintų valda.
- 1570 m. liepos 12 d. Vilniuje : ištrauka iš pilies aktų apie kolegijai pinigų dovanojimą ; pasirašė vaivados vietininkas Jonas Abromavičius ir pilies teismo teisėjas Martynas Juknavičius.

Dvarykščių valdos dokumentai

- 1570 m. gegužės 23 d. Varšuvoje : Mikalojus Kristupas Radvilas, Olykos ir Nesvyžiaus kunigaikštis ³³, įkeičia Vilniaus vyskupui Dvarykščių valdą penkeriems metams už 7500 Reino florenų ; įkeitimas galioja nuo 1570 m. šv. Petro ir Pauliaus šventės (= birželio 29 d.) iki tos pat šventės 1575 m. ; jei tuo metu valda nebus išpirkta, galiojimas bus pratęsiamas kas kartą vienerius metus.
- 1570 m. gegužės 24 d. Varšuvoje : karalius patvirtina Dvarykščių valdos įkeitimo sutartį; pasirašė Motiejus Savickis, Žemaičių kapitulos notaras.
- 1570 m. birželio 17 d. Dvarykščiuose : Zacharijas Zaviša, Mikalojaus Kristupo Badvilo dvariškis, liudija apie gautą iš Vilniaus vyskupo rankų pinigų sumą, už kurią įkeista Dvarykščių valda.
- 1570 m. birželio 16 d. : ištrauka iš Lydos pilies aktų apie tų pinigų sumokėjimą ; pasirašė pilies notaras.
- 1570 m. liepos 11 d. Vilniuje: Vilniaus vyskupas Valerijonas dovanoja Vilniaus jėzuitų kolegijai pinigų sumą, už kurią gauta įkaitu Dvarykščių valda.
- 1570 m. liepos 12 d. Vilniuje : ištrauka iš Vilniaus pilies aktų apie tą pinigų dovanojimą; pasirašė Vilniaus vaivados vietininkas Jonas Abromavičius.
- 1570 m. spalio 16 d. Lydoje : apie tą patį vyskupo aktą ištrauka iš Lydos žemės aktų ; pasirašė žemės notaras.

³³ Mikalojus Kristupas Radvilas, vadinamas Našlaitėliu.

Po šiuo sąrašu, apimančiu keturis abipusiai prirašytus lapus, pasirašė, jį oficialiai patvirtindamas: «Taip yra. Stanislovas Varševickis, Vilniaus kolegijos rektorius, savo ranka ».

B. SĄRAŠO PAPILDYMAS (1575 M.)

PRIE DVARYKŠČIŲ VALDOS AKTŲ

1574 m. lapkričio 5 d. : Mikalojus Kristupas Radvilas, Olykos ir Nesvyžiaus kunigaikštis, D.L.K. dvaro maršalka, parduoda Vilniaus jėzuitų kolegijai savo Dvarykščių valdą už 7.500 Reino florenų³⁴.

1574 m. lapkričio 9 d. Vilniuje : ištrauka iš Vilniaus pilies aktų apie viršminėtą pardavimą ; pasirašė pilies notaras.

1575 m. sausio 10 d. Lydoje : panaši ištrauka iš Lydos žemės aktų; pasirašė žemės notaras.

1575 m. balandžio 16 d. Vilniuje : Mikalojus Kristupas Radvilas ir jo brolis Jurgis Radvilas dovanoja iš savo netoli Vilniaus esančios Lukiškių nuosavybės sklypą, kur būtų galima pastatyti kolegijoje dirbantiems jėzuitams klierikams poilsio namus ir būstinę tų namų sargui³⁵.

³⁴ Šią sumą Mik. Kr. Radvilas buvo gavęs 1570 m. Valdos vertė buvo bent antra tiek didesnė, bet Radvilas nieko daugiau nereikalavo ir viską didžiadvasiškai dovanojo Vilniaus kolegijai. Tą valdą jis buvo gavęs dovanai iš savo pusbrolio Jurgio Felikso sūnaus Iliničiaus. Akto nuorašas yra Jėzuitų archyve Romoje, Lith. 36 fol. 196r-197r. Iš kitur yra žinoma, kad šį galutinį Dvarykščių valdos Vilniaus kolegijai perleidimą reikia sieti su Mikalojaus Kristupo brolio Jurgio paskyrimu Vilniaus vyskupu koadiutorium. Tai aiškiai mini Lenkijos dvaro maršalka Andrius Zborovskis savo laiške pop. Grigaliui XIII, rašytame Radome 1574 m. liepos 26 d. : prašydamas, kad popiežius Jurgį Radvilą paskirtų vyskupu, pažymi, jog Mikalojus Kristupas išsipareigojo užrašyti Vilniaus kolegijai, kai tik popiežius patvirtins jo brolių vyskupu, 180 valakų žemės. Plg. A. THEINER, *Annales ecclesiastici*, I, Roma 1856, 283 psl. Panašiai rašė į Romą T. Generolui tuometinis kolegijos vicerektorius P. Skarga 1574 m. rugsėjo 7 dienos laiške. Plg. *Listy Ies. Piotra Skargi T. J. z lat 1566-1610* išl. J. Stganski, Krokava 1912, 57 psl. Apie dovanojimo akta plg. ten pat, 73 psl.

³⁵ 1584 m. Stanislovas Radvilas padovanojo Vilniaus akademijai visą Lukiškių dvarą. Plg. S. ROSTOWSKI, *Lituanicarum Societatis Iesu historianum libri decem*, Paryžius-Briuselis 1877, 120 psl.

PRIE ŠIRVINTŲ VALDOS AKTŲ

- 1575 m. balandžio 18 d. Vilniuje : Mikalojus Radvilas, Dubingių ir Biržų kunigaikštis, Vilniaus vaivada, perduoda vyskui Valerijonui savo Širvintų valdą už 2600 kapų lietuviškų grašių, tai yra 6.500 Reino florenų ³⁶, pasirašė vaivada ir jo sūnūs : Mikalojus ir Kristupas.
- 1575 m. gegužės 4 d. Vilniuje : Vilniaus vyskupas Valerijonas dovanoja ir perduoda Vilniaus jėzuitų kolegijai Širvintų valdą.
- Ta proga buvo kolegijai perduoti šie dokumentai
- 1539 m. spalio 20 d. Vilniuje: bajoras Jurgis Gibuntavičius perduoda Vilniaus pilininkui Jurgiui Radvilui (vaivados Mikalojaus tėvui) Širvintų valdą.
- 1543 m. birželio 23 d. Krokovoje : karalius Žygimantas Augustas patvirtina Širvintų valdos Jurgiui Radvilui pardavimą.
- 1546 m. kovo 26 d. Vilniuje: bajoras Jurgis Gibuntavičius patvirtina, kad Jurgio Radvilo sūnus, D.L.K. taurininkas, sumokėjo likusią skolą už pirktą Širvintų valdą.

C. 1586 M. Į ROMA PASIŪSTI DOKUMENTŲ NUORAŠAI

- 1577 m. rugpiūčio 23 Vilniuje : kunigaikščiai Radvilai savo brolio vyskupo Jurgio vardu už 8.500 florenų įkeičia Vilniaus jėzuitų kolegijai Žemaitkiemio valdą ³⁷.
- 1581 m. lapkričio [4] Vilniuje : vyskupas Jurgis Radvilas galutinai užrašo kolegijai Žemaitkiemio valdą ³⁸.
- 1582 m. vasario 3 d. Vilniuje : karalius Steponas patvirtina Žemaitkiemio valdos Vilniaus jėzuitų kolegijai užrašymą³⁹.

³⁶ 1570 m. Mikalojui Radvilui buvo duota 2000 kapų liet. grašių, dabar vyskupas turėjo pridėti dar 600 kapų, « nors valda tiek neverta, bet kitaip nebuvo galima jos gauti iš eretiko didiko » (Jėzuitų archyvas Romoje, Pol. 65 fol. 73r.).

³⁷ Tekstas Jėzuitų archyve Romoje, Lith. 36 fol. 200r-201r.

³⁸ Tekstas ten pat, fol. 220r-221r.

³⁹ Tekstas ten pat, fol. 222r-223v.

- 1582 m. vasario 13 d. Vilniuje : karalius Steponas dovanoja kolegijai Puškorių dvarą su laukais ⁴⁰.
- 1585 m. vasario mėn. 20 Varšuvos seime : karalius Steponas patvirtina Vilniaus kolegijai priklausančios Širvintų valdos sukeitimą su karališkąja Trakelių valda ⁴¹.
- 1585 m. vasario 23 d. Varšuvos seime : seimas patvirtina Vilniaus jėzuitų kolegijos fundacijų dokumentus ⁴².

PAULIUS RABIKAUSKAS

Roma

⁴⁰ Tekstas ten pat, fol. 225r-v. Iš akto teksto matome, kad dvarelis jungėsi su Trakelių žemėmis ; anksčiau jį laikė bajoras Baryla, šis jį atidavė Aleksandriui Puškoriui, kuris, gavęs dar iš karalius Žygimanto Augusto prie Šaltininkų (?) (apud Szoczernikos) du valakus žemės, viską paliko vieninteliam sūnui Kristupui. Šis tarnavo kariuomenėje ir mirė Nevelio karo stovykloje. Paliktą nuosavybę karalius prijungė prie Trakelių valdos ir dovanojo Vilniaus akademijai.

⁴¹ Tekstas ten pat, fol. 227r-229v. Šiame akte perrašytas to paties karaliaus Stepono 1581 m. birželio 19 d. duotas nuosavybių sukeitimo dokumentas.

⁴² Tekstas ten pat, fol. 210r-217r. Jį išleido J. BALIŃSKI, *Uniwersytet Wileński 1579-1831*, I, Krokava 1899-1900, 34-43 psl. Šiame seimo patvirtinime perrašyta karaliaus 1579 m. balandžio 1 d. duotoji privilegija, kurioje savo ruožtu yra duodamas visas vyskupo Valerijono Protasevičiaus, kolegiją paverčiant akademija, 1578 m. rugpiūčio 25 d. naujai sudaryto fundacinio akto tekstas.

INDICES PRIVILEGIORUM ET CONTRACTUUM COLLEGII VILNENSIS

(ex annis 1574-1575 et 1586)

Archivum Romanum Societatis Iesu, Lith. 36 fol. 241r-244v, 246r-v et 248r.

Hi indices, Vilnae confecti, transmissi sunt Romam, ubi hodie adhuc asservantur. Index prior, maximam partem documentorum continens, in maio 1574 paratus est, et subscriptione rectoris collegii Vilnensis, Stanislai Varsevichis (Warszewicki), confirmatus, certam speciem formae publicae exhibet. Alter index est supplementum praecedentis, anno 1575 Romam missum. Tertius nonnisi simplici enumeratione documentorum constat, quorum transsumpta anno 1586 in Urbem perlata fuerunt. Valor horum indicum non exiguus esse pro historia rerum oeconomicarum collegii Vilnensis ac etiam totius Lituaniae censetur. Ex documentis primigeniis, quae indicum compositores prae oculis habuerunt, nescio, si aliquod ad nos pervenerit. Magna pars eorum (si non omnia) in incendio, die 1 iulii 1610 Vilnae exorto, igne consumpta est¹. Etiam transcriptiones hodie non omnium habentur. Itaque ex his, etsi brevibus registis, notitiae non paucae hucusque ignotae hauriri possunt.

INDEX PRIVILEGIORUM ET CONTRACTUUM COLLEGII VILNENSIS SOCIETATIS IESU USQUE AD PRINCIPIUM MAII 1574

Litterae foundationis collegii Vilnensis die 4 octobris 1569 Vilnae confectae latine in pargameno, cum duobus sigillis, Episcopi et Capituli, appensis ². In qua foundatione continentur tantum domus lapidea,

¹ Cf. A. ŠAPOKA, *Senasis Vilnius* [Vilnius antiqua], New Yorkas 1963, 245.

² Transsumptum notarile harum litterarum in ARSI Lith. 36 fol. 186r-188v. In *Historia collegii Vilnensis Societatis Iesu* (anno 1572 conscripta) narratur episcopum venisse die 6 octobris 1569 ad collegium et retu-

bona Kamiennyloch cum caeteris in tractu Miednicensi a mensa episcopali collegio attributa, et bona Serwinti Magnifici D. Palatini Vilmensis in duobus millibus sexagenarum, id est quinque millibus florenorum Renensium pignori data, et praeterea alia quinque millia florenorum in collegio tum deposita. Post hanc fundationem addidit Episcopus mille sexagenas = 2500 florenorum Renensium, quibus mutuo datis accepit pignori bona Dworzyszscensia Magnifici D. Nicolai Christophori Radziwil, S. E. M. in magno ducatu Lituaniae curiae marschalci. Postremo accessit praedium Myssogola duorum altarium, de quibus infra.

Literae confirmationis Regis de bonis mensae episcopalis in tractu Miednicensi datis collegio Societatis Iesu in fundatione die quinta mensis iulii 1569 Lublini confectae latine in pargameno, cum Regio sigillo appenso ³.

Literae consensus Capituli Vilmensis in fundationem collegii Societatis Iesu die 3^a octobris 1569 Vilnae confectae latine in pargameno, cum sigillo eiusdem Capituli appenso.

QUAE AD DOMUM COLLEGII PERTINENT

Literae super aream domus episcopalem per D. Albertum episcopum Vilmensem ⁴ Ioanni organistae donatam ad aedificandam pro se domum lapideam, feria 3^a proxime post festum S. Hieronimi⁵ 1504 Yilnae confectae latine in pargameno, cum duobus, Episcopi et Capituli, sigillis appensis.

Literae quibus D. Ioannes episcopus Vilmensis⁶ liberavit Ioannem organistam a censu annuo unius sexagenae pro domo lapidea ex opposito curiae episcopalis sita solvi solito, eo quod in area episcopali illa domus sit aedificata, die sancti Georgii⁷ 1520 Vilnae confectae latine in pargameno, cum sigillo Episcopi appenso.

Literae D. Ioannis episcopi Vilmensis testimoniales, quomodo

lisse, «quomodo obtinisset consensum a Venerabili Capitulo suo Vilmensi ad quasdam villas ex mensa episcopali perpetuo nobis donandas et lacum Rincunti nominatum ». Postea die 26 octobris « tradidit Reverendissimus in manus P. Viceprovincialis omnia instrumenta iurium ad bona immobilia, quae pro fundatione collegii designata erant, una cum arca aerea ad ea maioris securitatis causa asservanda » (ARSI Pol. 65 fol. 77v-78r).

³ Litterae Sigismundi Augusti, magni ducis Lituaniae (1544-1572) et regis Poloniae (1548-1572). Apograpbum earum in ARSI Lith. 36 fol. 182r.

⁴ Albertus Taboras, ep. Vilmensis 1492-1507.

⁵ Id est, die 1 octobris.

⁶ Ioannes de ducibus Lituaniae, ep. Vilmensis 1519-1536.

⁷ Id est, die 23 aprilis.

Ioannes organista dotem accepit a matre uxoris et ipse vicissim constituit uxori dotalicium in domo sua lapidea, die 22 ianuarii 1530 Vilnae confectae latine in pargameno, cum sigillo Episcopi appenso.

Litterae acquisitionis domus lapideae (in qua collegium Societatis Iesu habitat) per D. Paulum episcopum Vilmensem⁸ a domino Georgio episcopo Luceoriensi⁹ commutatione quorundam bonorum feria 2^a proxime ante festum S. Hedvigis¹⁰ 1536 Vilnae confectae latine in pargameno, cum quinque (reginae Bonae¹¹, episcopi Cameneensis¹², castellani Sandomiriensis¹³ et duorum Episcoporum) sigillis appensis.

Litterae donationis domus lapideae praedictae per D. Paulum episcopum Vilmensem factae D. Iosepho Jasieński, archidiacono Vilmensi¹⁴, die S. Galli¹⁵ 1536 Vilnae confectae in pargameno, cum Episcopi sigillo appenso.

[fol. 24Iv] Litterae confirmationis D. Pauli episcopi Vilmensis super domum lapideam et aream contiguam ex opposito curiae episcopalis Vilmensis cum omnibus libertatibus donatam, die 14 octobris 1538 Vilnae confectae latine in pargameno, cum duobus sigillis, Episcopi et Capituli, appensis.

Litterae emptae areae apud Ioannem barbitonsorem pro domo praedicta murata die Dominica Palmarum¹⁶ 1539 Vilnae confectae latine in pargameno, cum sex testium sigillis impressis.

Litterae concessionis canalis aquae per D. Paulum episcopum Vilmensem Iosepho Jasieński in sua domo lapidea die 12 maii 1542 Vilnae confectae latine in papiro, cum sigillo Episcopi impresso.

Litterae confirmationis Regis¹⁷ de praedicto canali die sabbato post festum Ascensionis¹⁸ 1542 Vilnae confectae in pargameno, cum sigillo ducis Lituaniae appenso.

⁸ Paulus Alšėniškis (Holszański), ep. Vilmensis 1536-1555.

⁹ Georgius Palczewski, ep. Luceoriensis 1536-1544.

¹⁰ Id est, die 9 octobris.

¹¹ Bona Sforza, ah anno 1518 regina Poloniae, consors regis Sigismundi I. LE III, 119-121.

¹² Sebastianus Branicki, ep. Cameneensis 1536-1539.

¹³ Quis illo tempore fuisset castellanus Sandomiriensis, incassum quaesivimus.

¹⁴ Iosephus Jasinskis (*Jasieński*), archidiaconus Vilmensis, probabiliter cum novo officio etiam domum acceperat. De eo cf. A. BONIECKI, *Herbarz Polski*, VII, Warszawa 1906, 291, ubi de I. Jasinskis ut archidiacono solum a. 1543 sermo est; nostrum documentum demonstrat eum iam a. 1536 hoc officio functum esse.

¹⁵ Id est, die 16 octobris.

¹⁹ Id est, die 30 martii.

¹⁷ Sigismundi I.

¹⁸ Id est, die 20 maii.

Literae D. Ioannis a Domanowo, parochialis ecclesiae sancti Ioannis Ylnensis archipresbiteri¹⁹, pro fenestra facienda in pariete in domum plebanalem ex curia D. archidiaconi Ylnensis die 2 iulii 1549 Vilnae confectae latine in papiro, cum sigillo Archipresbiteri impresso.

Literae consensus D. Pauli episcopi Vilnensis super emptione domus in perpetuitatem a Ioanne Cichii organista²⁰ per D. Iosephum Jasiński feria 2^a post conductum Paschae²¹ 1550 Vilnae confectae latine in pargameno, cum sigillo Episcopi appenso.

Literae emptionis praedictae domus per D. Iosephum Jasiński apud eudem Ioannem Cichii organistam pro 60 sexagenis monetae lituanicae, rutenica lingua confectae in pargameno, cum octo sigillis appensis, Vilnae 20 aprilis 1550.

Huc pertinet fasciculus peculiaris literarum papiracearum pertinentium ad ius Ioannis Cichii organistae, quo ille acquisierat et tenebat domum suam, et sortes quae ad illam spectabant. Praeterea aliae quaedam literae ad ius priorum possessorum pertinentes. Has autem domo vendita tradidit D. Iosepho Jasiński, quarum inventarium annotare supervacaneum videbatur.

Literae regiae²² confirmationis super domum muratam Ylnensem curiae D. archidiaconi Vilnensis die 29 Septembris 1551 Vilnae confectae latine in pargameno, cum sigillo Eegis appenso et subscriptione manus eiusdem.

**QUAE AD EMPTIONEM EIUSDEM DOMUS A R.MO D.NO VALERIANO EPISCOPO
VLLNENSI PERTINENT PECULIARI FASCICULO COMPREHENSA**

Plenipotencia D. Nicolai Jasiński, aulici Eegis, tenutarii Lubosanensis, domini domus²³, in personam D.ni Iacobi Woroniecki²⁴

¹⁹ Ioann.es Domanovskis, postea episcopus Samogitiae (1556-1563).

²⁰ Probabiliter idem ac Ioannes organista, qui a. 1504 (v. supra) aream ab ep. Viluensi ad aedificandam pro se domum obtinuerat.

²¹ Id est, die 14 aprilis.

²² Sigismundi Augusti.

²³ Nicolaus Jasinskis (*Jasiński*) erat Iosephi, archidiaconi Vilnensis, nepos ex fratre eius Alberto (ab a. 1538 pocillatore magni ducatus Lituaniae). Aulicus regius et teutarius Lubosanensis (Ljubošyn, districtus Mohiloviensis), Nicolaus factus est a. 1576 notarius magni ducatus Lituaniae, a. 1577 advocatus Mohiloviensis (primus in hoc officio), a. 1581 subcamerarius Vilnensis. Anno 1562 vendiderat regi Sigismundo Augusto domum suam haereditariam cum area, quae sita erat in regione arcis Vilnensis. De his omnibus cf. A. BONIECKI, *Herbarz Polski*, VII, Warszawa 1906, 291.

²⁴ Iacobus Woroniecki (obiit 1588), e familia ducali, filius Georgii, nepos ex sorore Iacobi Uchański, archiepiscopi Gnesnensis, primatis Polo-

ad accipiendam summam pecuniae pro domo a se stipulatione verborum R.mo Valeriano episcopo Vilmensi²⁵ vendita et dandam in eandem intromissionem, confecta polonice in papiro cum quatuor sigillis appressis, Grodnae 14 iulii 1568.

Recognitio D. Iacobi Voroniecki de accepta summa pecuniae pro domo lapidea a R.mo [fol. 242r] Domino Valeriano episcopo Vilmensi, videlicet quatuor millium sexagenarum lituanicarum = decem millium florenorum Renensium, et de data ipsi intromissione, lingua polonica in papiro confecta et manu ipsius subscripta, cum appensione septem sigillorum, Vilnae ultima iulii 1568.

Instrumentum latine in papiro confectum notarii publici Balthasaris Stepbani Krassowski, clerici dioecesis Luceoriensis, super recognitione D. Iacobi Woroniecki, quod summam pecuniae iuxta contractum tanquam plenipotens D.ni Jasiński a R.mo D.no Valeriano episcopo Vilmensi recepit et lapideae possessionem ipsi tradidit, Vilnae ultima iulii 1568.

Extractum in papiro rutenica lingua ex Actis castrensibus Vilnae eiusdem recognitionis et traditae possessionis, cum sigillo et subscriptione locum tenentis D.ni Palatini Vilmensis²⁶ Vilnae 13 iulii 1568.

Inventarium earum rerum quae cum possessione domus traditae sunt R.mo D.no Valeriano episcopo Vilmensi, cum subscriptione et sigillis D.ni Iacobi Woroniecki²⁷ Vilnae ultima iulii 1568.

Litterae rutenicae D.ni Nicolai Jasiński in pergamento continentes venditionem domus suae factam fundatori, cum subscriptione manus eiusdem Jasiński et notarii publici Balthasari Stephani Kra-

niae. Plura beneficia insignia possedit : praeposituram Geranainensem et — secundum K. NIESIECKI (*Herbarz Polski*, IX, Lipsk 1841, 430) — plebanatum Kaunensem, utrumque in Lituania ; praeposituram Lovicensis et plebanatum Skiernievicensem, utrumque in Polonia. Anno 1575 ad episcopatum Mednicensem (seu Samogitiae) a rege nominatus erat, sed a summo Pontifice non fuit confirmatus (cf. Z. IVINSKIS, *Merkelis Giedraitis arba Lietuva dviejų amžių sąvartojė*, in *Aidai* [1951] 207-216). Postea, a. 1584, similem nominationem ad episcopatum latinum Kioviensem accepit, sed etiam de hac litterae apostolicae numquam expeditae sunt. Cf. T. DŁUGOSZ, *Z dziejów biskupstwa kijowskiego*, in *Collectanea Theologica*, 13 (1932) 71-72 ; W. ABRAHAM, *Uzupełniony katalog dawnych łacińskich biskupów kijowskich*, ibid. 18 (1937) 421-422 ; E. ŚMURLO, *Rossija i Italija*, II, Sanktpeterburg 1913, 524-525.

²⁵ Valerianus Protasevičius, ep. Vilmensis 1556-1579, fundator collegii.

²⁶ Ioannes Abromavičius, capitaneus Lydensis, locum tenens palatini Vilmensis, annis 1591-1598 fuit praesidens Derpatensis (Tartu in hodierna Estonia), 1593-1596 palatinus Minscensis, 1596-1602 palatinus Smolencensis. Obiit die 19 aprilis 1602. Cf. J. WOLFF, *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386-1795*, Kraków 1885, 12, 25, 52.

²⁷ Vide supra notam 24.

sowski, clerici dioecesis Luceoriensis, ac sex sigillis appensis, Vilnae 23 septembris 1568.

Extractum lingua rutenica in papiro ex Actis castrensibus Vilnen. recognitionis personalis D.ni Nicolai Jasiński de venditione domus et recepta summa pecuniae a R.mo D.no Valeriano episcopo Vilnensi, Vilnae 23 septembris 1568, cum sigillo et subscriptione locum tenentis D.ni Palatini Vilnensis.

Extractum eiusdem recognitionis ex Actis terrestribus, Vilnae 27 aprilis 1569.

QUAE AD ALIAS DOMOS PERTINENT

Litterae in papiro venditionis domus lignae Alberti Strzalkowski, quae iam in aream collegii conversa est²⁸, Vilnae 3 octobris 1569, sub sigillo Ioannis Podoski, advocati episcopi Vilnensis. Eodem fasciculo continentur litterae aliae papiraceae, quae ad ius praefati Alberti pertinebant.

Litterae in papiro venditionis alterius domus lignae Matthiae Brzozowski, quae itidem in aream collegii versa est²⁹, Vilnae 3^a octobris 1569, sub sigillo advocati episcopi Vilnensis. Eodem fasciculo continentur litterae aliae papiraceae, quae ad ius praefati Matthiae pertinebant.

Litterae venditionis domus lignae Catherinae lotricis in manus E.mi D.ni Valeriani episcopi Vilnensis pro 90 sexagenis pecuniae lituanicae³⁰, Vilnae 1^a iulii 1570, apud Acta advocati episcopi Vilnensis. Eodem fasciculo continentur litterae aliae in papiro quae ad ius praefatae Catherinae pertinebant. Haec domus etiam est redacta magna ex parte in aream collegii.

Binae litterae in papiro Nicolai Grzebieniewii iam Fratris nostri³¹,

²⁸ « Item alteram aream huic magnae latericiae ex parte septentrionali immediate adhaerentem et contiguam, per nos apud Albertum Strzalkowski, subditum nostrum, et eius coniugem Magdalenam sumptu nostro redemptam ... » — ita episcopus Valerianus in suis litteris fundationis, die 4 octobris 1569 datis (AESI Lith. 36 fol. 186v).

²⁹ « ... et duas alias domus contiguas, unam apud Mathiam de Kleparz, suburbio Cracoviensi, et alteram apud Catberinam lotricem, itidem nostra pecunia emptas et iam in aream collegii conversas ... » — ita episcopus Valerianus in suis renovatis litteris fundationis, die 25 augusti 1578 datis (AESI Lith. 36 fol. 207r).

³⁰ Vide notam praecedentem. Appellabatur Catbarina Tomasienė (Tomasowa) ; cf. J. JURGINIS, *Senieji universiteto rūmai* [Aedes antiquae universitatis Vilnensis], in *Vilniaus universitetas*, Vilnius 1966, 273.

³¹ Nicolaus Grebeniauskas (*Grebenievius, Grzebieniewicz*), lituanus, originarius e regione Brasta (Brest Litovsk), natus est circa a. 1551. Stu-

quarum primis in domo sua lignea obligat collegio Vilnensi 200 sexagenas pecuniae lituanicae = 500 florenos Eenenses, Vilnae 6 marci 1572, cum quatuor sigillis appressis. Alteris eandem donat 20 aprilis 1572³², itidem cum quatuor sigillis appressis. Eodem fasciculo continentur aliae quaedam literae ad ius praefati Nicolai pertinentes.

Literae in papiro venditionis domus Stanislai sartoris, contiguae collegio a parte sinistra, [fol. 242v] emptae pecunia collegii 250 florenis, Vilnae 8^a marci 1572, sub sigillo advocati episcopi Vilnensis³³. In eodem fasciculo continentur aliae literae papiraceae pertinentes ad ius praefati Stanislai sartoris.

QUAE AD UNIONEM TEMPLI S. IOANNIS BAPTISTAE ET BONORUM EIUS CUM COLLEGIO PERTINENT

Literae in pargameno regis Sigismundi Augusti unionis perpetuae templi S. Ioannis Baptistae cum collegio Societatis Iesu Vilnensi et donationis domus Arcbipresbiteri ac iuris patronatus, ut Rector collegii una cum Capitulo Vilnensi deinceps inferrat Vicarium perpe-

diis grammaticae peractis, in aulis nobilium versatus est ; die 10 martii 1572 Vilnae in Societatem admissus, 29 martii eiusdem anni no vitiatum Braunsbergensem ingressus est. Tempore circiter 1578-1583 fuit procurator pagorum collegii Vilnensis, 1584-1585 Pultoviae curam no vitiorum ibi degentium habuit, ab a. 1585 procuratorem domesticum Academiae Vilnensis egit per aliquos annos. Debilis visu et auditu iterum Pultoviam se recepit, ibi que usque ad mortem (1 martii 1597) permansit. Cf. *Unicus universae Societatis Iesu vocationum liber autobiographicus Poloniae provinciae proprius* (1574-1580), cura P. JOSEPHI WARSZAWSKI editus, Romae 1966, 261-263 et 343.

³² De hac domo refert *Origo et fundatio collegii Vilnensis Societatis Iesu* (ex anno 1578) : « anno Domini 1572 donata est ab uno ex nostris, dum Societatem ingrederetur, Nicolao Grebienovio, domus in platea Vilnensi, habens aliquid muri inferius, desuper vero ex lignis aedificata. Haec postquam refecta est, facit iam redditus ex annua locatione flor. 37 $\frac{1}{2}$ » (ARSI Pol. 65 fol. 73r).

³³ De hac domo legimus in *Compendium historiae collegii Vilnensis Societatis Iesu* (ex anno 1574) : « 2^a martii empta est domus, collegio contigua, in parte dextra, propter aedificandum refectorium et maiorem collegii quietem, 250 flor., concessa insuper domino domus habitatione ad unum annum. Pecunia non tota simul numerata, sed per partes » (ARSI Pol. 65 fol. 117r). Non fuit statim destructa, nam anno 1578 scribebatur : « Eodem anno [1572] contigua domus collegio a parte sinistra empta est flor. 225 ; locatur in annum flor. 27 $\frac{1}{2}$ » (ARSI Pol. 65 fol. 73r).

tuum loco Archipresbiteri, cuius titulus extinguitur, cum appenso sigillo regni et propriae manus Regis subscriptione, Warschaviae 10 die marcii 1571³⁴.

Litterae in pergameno Ill.mi et R.mi in Christo Patris Domini Ioannis Francisci Comendonii, S.R.E. presbiteri cardinalis et summi Pontificis Pii quinti legati de latere, continentes ex eiusdem Pontificis concessione³⁵ confirmationem unionis templi S. Ioannis Baptistae cum collegio Vilmensi Societatis Iesu, cum sigillo et subscriptione manus eiusdem Cardinalis, Petricoviae 10 calendas ianuarii 1571.

Litterae in pergameno D.ni Valeriani episcopi Vilmensis, quibus continetur ordinatio inter collegium Societatis Iesu et Vicarium perpetuum de iurisdictione ac ministeriis templi bonisque ac reditibus eiusdem, cum appenso sigillo et subscriptione manus eiusdem Episcopi et notarii publici Balthasari Stephani Krasowski, clerici dioecesis Luceoriensis, Vilnae 1^a iulii 1571.

QUAE AD BONA PERPETUA KAMIENNYLOCH ET RINKONTI ³⁶ PERTINENT

Ad haec nullae sunt litterae aliae nisi consensus Capituli, ut in principio, fundatio Episcopi una cum Capitulo et confirmatio regia.

QUAE AD ALTARIA IN MYSSOGOLA ³⁷ ETIAM PERPETUA

Veteres litterae ad altare Radiwilowski nuncupatum pertinentes

Litterae in pergameno D.ni Martini Vilczkowicz Radiwil³⁸, quibus dat, donat et inscribit ad fundationem altaris Conceptionis B. Mariae Virginis et S. Martini in oppido Myszogola curiolam seu prae-diolum suum in districtu Myssogoliensi iuxta fluvium Mussa ³⁹, cum sigillis quatuor appensis, latine confectae⁴⁰. Dat. in oppido Myssogola, die dominica post festum Ascensionis Domini proxima⁴¹ 1517.

³⁴ Transsumptum notarile in ARSI Lith. 36 fol. 190r-192v.

³⁵ Summus Pontifex Pius V Brevi *Dum ad uberes*, dato die 27 augusti 1571, cardinali I. P. Commendone, pontificio ad regem Poloniae legato, ut ecclesiam S. Ioannis collegio Vilmensi uniret, annecteret et incorporaret, commisit. Apographum huius Brevis in ARSI Lith. 36 fol. 194r-195r.

³⁶ Lit. : Kamenologas, Rikantai.

³⁷ Lit. : Maišiogala.

³⁸ Alias Walczkowicz, quod lituanice dicitur : Valčkavičius Radvilas.

³⁹ Lit. : Musė.

⁴⁰ Pars principalis huius documenti, versa in linguam lituanam, edita est in *Lietuvos TSR istorijos šaltiniai*, I, Vilnius 1955, 102-103.

⁴¹ Id est, die 24 maii.

Literae testamenti in pargameno eiusdem D.ni Martini Radivil, quibus legat terciam partem bonorum suorum eidem altari, includens in illa supra memoratam curiolam, cum sex sigillis appensis, latine confectae Vilnae die dominica intra octavas Corporis Christi⁴² 1520.

Literae secundi et postremi testamenti in pargameno eiusdem D. Martini Radivil, quo confirmat eandem foundationem, cum uno sigillo appenso, latine confectae. Dat. in oppido Myssogola feria 2^a post festum S. Vitalis⁴³ 1521.

Literae in pargameno Matthiae Songonicz et Alberti Chicanowicz, quibus donant unum colonum ad altare superius memoratum, latine confectae in Myssogola sabato ante festum Assumptionis B.mae Virginis⁴⁴ 1539.

**[FOL. 243R] LITERAE NOVAE QUAE AD UNIONEM EIUSDEM
ALTARIS CUM COLLEGIO PERTINENT**

Literae in pargameno D. Alberti Chiconowicz, Georgii Macieiovicz, Martini Janowicz Podleski et aliorum multorum collatorum altaris in Myssogola, Radziwilowski nuncupati, consensus ad unionem perpetuam eiusdem altaris cum collegio Vilmensi Societatis Iesu et transfusionis perpetuae collationis ipsorum in collegium, cum sigillis 13 appensis, rutenica lingua confectae, Vilnae 1^a augusti 1571.

Literae cridae R.mi D.ni Valeriani episcopi Vilmensis in papiro, quam praemisit antequam praedictum altare uniret collegio Vilmensi Societatis Iesu, cum sigillo Episcopi appresso, latine confectae, Vilnae 8^a novembris 1572.

Literae eiusdem episcopi Vilmensis, quibus fecit perpetuam unionem et incorporationem altaris Radziwilowski in Myssogola cum collegio Societatis Iesu, cum sigillo Episcopi appenso, Vilnae 6 februarii 1573.

VETERES LITERAE AD ALTARE S. TRINITATIS, BOCHDANOWSKIE NUNCUPATUM PERTINENTES

Literae Stanislai Bochdanowicz, quibus continetur fundatio originalis altaris S. Trinitatis in Myssogola, Bochdanowski nuncu-

⁴² Id est, die 10 iunii.

⁴³ Id est, die 29 aprilis, si festum sancti Vitalis, martyris Ravennatis (die 28 aprilis), consideratur. Alii sancti Vitales minus noti sunt et semper cum alio aliquo sancto iuncti celebrantur. Cf. GROTEFEND, *Taschenbuch der Zeitrechnung*, Hannover ⁸1941, 107.

⁴⁴ Id est, die 9 augusti.

pati, Vilnae 24 ianuarii 1495, latine confectae, cum uno sigillo appenso⁴⁵.

Litterae parvae in pargameno Petri Kunratowicz, quibus donat sortem suam in Myssogola altari S. Trinitatis et partem lacus Ridrisz ipsum concernentem et usumfructum in sylvis Alami et Purvinii dictis, Vilnae 4 iulii 1503, latine confectae, cum uno sigillo appenso⁴⁶.

Litterae, quibus continetur donatio duarum sortium lacus Szerwin⁴⁷ facta altari S. Trinitatis. In Solok⁴⁸ 28 Septembris 1516, latine confectae, cum sigillo appenso.

Litterae super altare 8. Trinitatis in ecclesia parrochiali in Myssogola per Petronellam Kunratowna in Myssogola ipso die S. Urbani⁴⁹ anno Domini 1505 in parvo pargameno cum uno sigillo latine, donat partem matrimonii in Brossii⁵⁰ cum illis omnibus quae ad illam partem spectant.

Litterae super altare tituli S. Trinitatis in ecclesia parrochiali in Myssogola per D.nam Elizabeth Michaelownam 17 iulii anno salutis 1506. Litterae latine parvae in pargameno cum uno sigillo, donat unum subditum cum successoribus suis⁵¹.

Litterae super altare tituli S. Trinitatis in ecclesia parrochiali in Myssogola per Zophiam Michaelownam. Actum in curia Serwenti die Veneris nona mensis ianuarii 1506. Litterae in parvo pargameno cum uno sigillo latine, donat unum subditum cum successoribus suis⁵².

Litterae super altare tituli S. Trinitatis in ecclesia parrochiali in Myssogola per Catherinam Michaelowna. Actum in Prossini⁵³ in domo plebani in vigilia S. Laurentii⁵⁴ 1507 ; litterae parvae in parga-

⁴⁵ *Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej* [Codex diplomaticus ecclesiae cathedralis necnon dioeceseos Vilmensis], I, 3, Kraków 1948, 763 num. 422a, dat regestum alterius similis documenti, concessi a Stanislao et Simone Bohdanowicz (lit. : Bagdonavičius) in Maišiogala die 30 ianuarii 1495.

⁴⁶ Regestum in *Kodeks* (cit.), 653 num. 553, sed ibi lacus appellatur *Radzis* et silvae *Bilduny*. Lacus et silvarum nomina hodierna identificare in vanum quaesivimus. Non longe a Maišiogala existit pagus, dictus Purviškiai (quod corresponderet silvae Purvinii), vicinus est etiam lacus, qui tamen hodie Purvis appellatur.

⁴⁷ Probabiliter lacus Širvys apud pagum Skliausčiai.

⁴⁸ Lit. : Salakas.

⁴⁹ Id est, 25 maii.

⁵⁰ Lit. : Paberžė.

⁵¹ Regestum in *Kodeks* (cit.), 720 num. 604.

⁵² Regestum in *Kodeks* (cit.), 713 num. 598, ubi Sophia Michaelowna soror fundatoris dicitur.

⁵³ Lit. : Paberžė.

⁵⁴ Id est, die 9 augusti.

meno, cum uno sigillo latine, donat partem terrae curialis in Brossii.

Litterae super altare tituli S. Trinitatis in ecclesia parrochiali in Myssogola per Catherinam Norkownam. Actum Vilnae 11^a die iulii anno 1502. Litterae parvae in pargameno latine scriptae cum uno sigillo, duos subditos donat cum filiis et filiabus et successoribus eorum.

[fol. 243v] Litterae super altare tituli S. Trinitatis in ecclesia parrochiali in Myssogola per Elizabeth Michalowna. Actum 6 iulii 1502, latine scriptae in pargameno cum duobus sigillis, donat duos subditos cum posteris eorum⁵⁵.

Litterae in pargameno, quibus nobilis Catherina Michalowna donat altari S. Trinitatis in Missogola unum subditum, 12 novembris 1510, latine confectae cum duobus sigillis appensis.

Litterae in papiro donationis sortis in Macieiwice⁵⁶ ab Elizabeth Michalowna cum filiis suis facta altaristae S. Trinitatis in Myssogola. In Brzyczii⁵⁷ 13^a aprilis 1512, cum duobus sigillis appressis.

Litterae testamenti in papiro nobilis Catherinae Michalowna, quibus legat sex subditos altari S. Trinitatis in Myssogola et daciam mellis, in Macieiwice 26 marcii 1504 latine confectae, cum uno sigillo appresso⁵⁸.

Litterae donationis regis Sigismundi factae altaristae Myssogoliensi 8. Trinitatis aliquot servitiorum seu agrorum desertorum in Myssogola. Vilnae sabbato in die S. Stephani Papae et martiris⁵⁹ 1522, latine confectae in pargameno, cum uno sigillo.

Litterae, quibus conceduntur aliquae indulgentiae altari S. Trinitatis a Friderico cardinali et archiepiscopo Gnesnensi⁶⁰, Vilnae 1595 [lege : 1495] latine in pargameno, cum uno sigillo appenso.

Litterae regis Sigismundi, quibus confirmat dotationes factas altari S. Trinitatis in Myssogola a diversis personis et dotationes ecclesiae in Podberezii. Cracoviae die S. Hieronimi⁶¹ 1523, latine confectae, cum uno sigillo appenso et subscriptione manus regiae.

Litterae commutationis agrorum altaris S. Trinitatis cum agris

⁵⁵ Regestum in *Kodeks* (cit.), 627 num. 523, ubi etiam eiusdem Elisabeth filii Simeonis et sororis Catharinae mentio fit.

⁵⁶ Lit. : Motiejūnai.

⁵⁷ Lit. : Paberžė.

⁵⁸ Regestum in *Kodeks* (cit.), 693-694 num. 576.

⁵⁹ Id est, die 2 augusti.

⁶⁰ Cardinalis Fridericus, filius Casimiri IV, regis Poloniae, et frater sancti Casimiri, archiepiscopus Gnesnensis 1493-1503.

⁶¹ Id est, die 30 septembris.

praedii regii 26 iulii 1577 [*lege* : 1557 ?]⁶² rutenice confectae in papiro, cum duobus sigillis appressis.

Litterae commutationis agrorum pro agris altaris Bochdanowski in Myssogola per revisorem Kunca 5 iulii 1560 rutenice confectae in papiro, sub duobus sigillis appressis.

Item magnus fasciculus litterarum antiquarum in charta, quibus continentur variae donationes et emptiones subditorum, agrorum, pratorum ad altare S. Trinitatis in Myssogola, et iuris ad tabernam in oppido Myssogola a rege Sigismundo donatam⁶³, quae tamen istinc translata est; quas omnes literas propter multitudinem et quod pene iam nulli sunt usui, supervacaneum videbatur in indicem redigere.

Item fasciculus litterarum et citationum ad varias lites pertinentium, quas habuerunt superiores altaristae cum vicinis.

NOVAE LITERAE, QUAE AD UNIONEM EIUSDEM ALTARIS CUM COLLEGIO PERTINENT

Litterae in pargameno D.ni Casparis Matthiae Kunratowicz consensus ad unionem perpetuam altaris S. Trinitatis in Myssogola, Bochdanowski nuncupatum, cum collegio Vilnensi Societatis Iesu et transfusionis perpetuae collationis ipsius in collegium, Vilnae 30 ianuarii 1572 confectae rutenice, cum quatuor sigillis appensis.

[*fol. 244r*] Litterae similes D.ni Stanislai Symkowic Georgii Konratowic, iudicis castrensis Braclaviensis, Vilnae 29 marcii 1572 confectae lingua rutenica in pargameno, cum quinque sigillis appensis.

Litterae similes D.ni Marci Wnuczek, Vilnae 30 Septembris 1572 confectae lingua rutenica in pargameno, cum quinque sigillis appensis.

Litterae similes D.ni Mcolai Janowicz Skindar cum filio suo Ioanne et aliorum plurium collatorum, Vilnae 27 marcii 1572 confectae lingua rutenica in pargameno, cum 7 sigillis appensis.

Litterae similes Mcolai et Hieronimi filiorum Stanislai etc. Vilnae 9^a octobris 1572 confectae lingua rutenica in pargameno, cum quinque sigillis appensis.

Litterae cridae praemissae ab episcopo Vilnensi ad unionem praedicti altaris cum collegio Vilnensi Societatis Iesu, Vilnae 20 novembris 1572 confectae latine in papiro, sub sigillo Episcopi⁶⁴.

⁶² Quia commutatio peracta est anno 1560 (cf. documentum sequens), errorem scribentis magna cum probabilitate e 1577 in 1557 corrigere possumus.

⁶³ *Kodeks* (cit.), 720 num. 606, refert de diplomate regis Alexandri, qui anno 1506 tabernam in oppido Maisiogala altari S. Trinitatis inscripsit.

⁶⁴ De hoc cf. *Compendium historiae collegii Vilnensis Societatis Iesu* (ex a. 1574) : « Anno Domini 1573 Episcopus obtinuit consensum colla-

Literae D. Valeriani episcopi Vlnensis, quibus fecit unionem perpetuam et incorporationem altaris Bochdanowski S. Trinitatis in Myssogola collegio Vlnensi Societatis Iesu, 6 febr. 1573 confectae latine in pargameno, cum sigillo appenso Episcopi.

Literae eiusdem, quibus cedit collegio Vlnensi praedictis altaribus et iubet assignari possessionem in ecclesia Myssogoliensi, quod et factum est. Vilnae 16 maii 1573 latine confectae in pargameno, cum sigillo appresso Episcopi et subscriptione manus eiusdem⁶⁵.

QUAE AD BONA SZERWNITY (!) OBLIGATA A DOMINIO PALATINO VILNENSI REVERENDISSIMO PERTINENT

Literae obligationis bonorum Szerwintii⁶⁶ ab Ill.mo D.no Nicolao Radziwil, palatino Vlnensi⁶⁷, quibus praefata bona obligavit seu pignori dedit ad decennium pro quinque millibus florenorum Renensium R.mo D.no episcopo Vlnensi, qui ea collegio applicavit una cum summa pecuniae. Obligatio durat a festo S. Petri anno Domini 1568 usque ad festum S. Martini 1578. Quod si tum summa non fuerit persoluta, rursus durabit ad aliud decennium, quoad summa fuerit restituta. Reddunt autem bona haec proventum circiter 220 florenorum Renensium. Dat. Grodnae in comitiis 8 iunii 1568 ; con-

torum nobilium ad aliud altare in oppido Missogola. Quamobrem iussit praemitti cridam de forma iuris ad unionem perpetuam eorum altarium cum collegio faciendam. In termino cridae, cum nemo contradiceret, facta est unio perpetua, usumfructum tamen bonorum episcopus ad tempus sibi retinuit» (ARSI Pol. 65 fol. 118r-v).

⁶⁵ Cf. *Origo et fundatio collegii Vlnensis Societatis Iesu (ex anno 1578)* : « Anno 1573 Dominus servus suis in collegio Vlnensi aliquid addidit anno-nae. Nam Reverendissimus Vlnensis duo altaria Myssogolien(sia), quae cum dispensatione Sedis apostolicae cum episcopatu retinuerat, collegio univit et incorporavit, obtenta apud collatores perpetua donatione et transfuso in collegium onere, ad quod altariae tenebantur. Distat praedium altarium et coloni a Vilna quinque parvis milliaribus germanicis, dat autem nunc reditus 200 flor., poterit postea dare 250 » (ARSI Pol. 65 fol. 72v). In Compendium (cit. in nota praecedenti) autem annotatur : « 30 die maii [1573] P. Rector accepit possessionem duorum altarium in Missogola, quorum supra mentio facta est, introductus in templum. Reverendissimus etiam usumfructum bonorum ex eo tempore cessit collegio » (ARSI Pol. 65 fol. 118v).

⁶⁶ Lit. : Širvintos.

⁶⁷ Nicolaus Radvilas, dictus Rufus, palatinus Vlnensis 1565-1588, fautor haeresum, ipseque profitens Calvinismum. LE XXIV, 395-396,

fectae in papiro lingua rutenica, subscriptae manu ipsius Palatini et filiorum eius⁶⁸, cum sigillo appresso eiusdem.

Extractum obligationis bonorum Szerwinti ex Actis castrensibus Vilnen., cum subscriptione notarii castrensis 18 novembris 1568 in papiro lingua rutenica, cum subscriptione locum tenentis Palatini,⁶⁹ cum sigillo castrensi appresso.

Extractum eiusdem obligationis ex Actis terrestribus Vilnen., Vilnae 25 aprilis 1569 cum subscriptione notarii terrestris in papiro lingua rutenica confectum.

Litterae R.mi D. Valeriani episcopi Vilnensis, quibus donat summam pecuniarum in bonis Szerwinti collegio Vilnensi Societatis Iesu in perpetuum, Vilnae 11 iulii 1570 confectae in papiro lingua rutenica, cum subscriptione manus Episcopi et sigillo appresso.

[fol. 244v] Extractum earundem ex libro castrensi Vilnen. cum subscriptione D. Ioannis Abrahamowicz⁷⁰, locum tenentis Palatini, et Martini Juchnowicz, iudicis castrensis, Vilnae 12 iulii 1570 in charta rutenice.

Litterae recognitionis D.Ioannis Abrahamowicz, locum tenentis Palatini, de levata summa pecuniaria pro obligatione bonorum Szerwintii a D.no Valeriano episcopo Vilnensi, subscripta manu eiusdem locum tenentis, cum sigillo appresso, Vilnae 20 iulii 1568 in charta, lingua rutenica.

QUAE AD BONA DWORZTSZCZE OBLIGATA A D.NO NICOLAO CHRISTOPHERO EADZIWIL, S.R.M. IN MAGNO DUCATU LITUANIAE CURIAE MARSCHALCO, [PERTINENT]

Litterae obligationis bonorum Dworzyszcze ab Ill.mo D. Nicolao Christophero Eadziwil, in Olika et Meswisz duce⁷¹, quibus praefata bona obligavit seu pignori dedit R.mo D. episcopo Vilnensi fundatori pro septem millibus florenorum Renensium et quingentis ad quinquennium a festo Apostolorum Petri et Pauli anni Domini 1570 usque ad aliud festum 1575. Quod si tum non redemerit, haec bona, durabit obligatio ab anno in annum. Warschaviae 23 maii 1570 confectae in papiro lingua rutenica, cum subscriptione manus eiusdem et sigillo appresso.

⁶⁸ Nicolaus et Christophorus ; cf. infra pag. 367 : Supplementum ad bona Szerwinti.

⁶⁹ Cf. supra notam 26.

⁷⁰ Cf. supra notam 26.

⁷¹ Nicolaus Christophorus Radvilas, dictus Orhulus (Sierotka), filius Nicolai Radvilas (Nigri), magni fautoris et promotoris confessionis Helveticae, patre mortuo ad Ecclesiam catholicam conversus est (1567) et benefactor eximius Societatis Iesu in Lituania exstitit. LE XXIV, 394-395.

Literae recognitionis eiusdem obligationis coram S. E. Maiestate in comitiis Warschaviensibus, Warschaviae 24 maii 1570 confectae in papiro lingua rutenica, cum appresso sigillo magni ducatus Lituaniae et subscriptione notarii Matthiae Sawicki, Capituli Miednicensis⁷².

Literae R.mi D.Valeriani episcopi Vilnensis, fundatoris, quibus donat summam pecuniarum in bonis Dworzyszcze collegio Vilnensi Societatis Iesu in perpetuum. Vilnae 11 iulii 1570 confectae in papiro lingua rutenica, cum subscriptione eiusdem et sigillo appresso.

Extractum eiusdem ex Actis castrensibus Vilnen., cum subscriptione D.Ioannis Abrahamowicz, locum tenentis Palatini Vilnensis, Vilnae 12 iulii 1570 in papiro lingua rutenica confectae.

Extractum eiusdem ex Actis terrestribus Lindensibus (!) proprii districtus, cum subscriptione notarii terrestris, Lidae 16 octobris 1570 confectum in papiro lingua rutenica.

Literae recognitionis Zachariae Zawisza, servitoris Ill.mi D. Nicolai Christophori Radziwil, de levata summa pecuniae in qua obligata sunt bona Dworzyszcze ex manibus R.mi Domini episcopi Vilnensis, fundatoris, cum subscriptione eiusdem Zachariae, in Dworzyszcze 17 iunii 1570, in charta lingua rutenica confectae.

Alia recognitio ex Actis castrensibus Liden. cum subscriptione notarii castrensis 16 iunii 1570, in papiro lingua rutenica.

Ita est: Stanislaus Warsevicius.

Rector Collegii Vilnensis⁷³, manu propria.

⁷² Id est, dioecesis Samogitiae.

⁷³ Stanislaus Varsevickis (*Varsevicius*, *Warszewicki*), natus ca. 1529 in Masovia, 1550-1553 Vittenbergae studiis operam dedit, ubi etiam praelectiones Melanchtonis audivit; alios tres annos (1553-1556) Paduae transiit studiis iuris utriusque intentus. In patriam reversus in cancellaria regia assidue laboravit (1556-1562) et beneficiis conspicuis, scholastici in capitulo Gnesnensi et cancellarii in capitulo Posnaniensi, fruitus est. Anno 1562 sacerdos factus, ad vitam apostolicam vires suas applicavit, munus praesertim concionatoris in ecclesia cathedrali Posnaniensi agens. Exercitiis spiritualibus in collegio S. I. Brunsbergensi (fundato a. 1564 exeunte) peractis Romam petiit, ibique die 24 novembris 1567 Societatem ingressus est. Anno 1570 Roma missus est in Lituaniam, ubi collegii Vilnensis noviter fundati primus rector constitutus, in eodem munere usque ad a. 1578 permansit. Bis iussu summi pontificis ad regem Suetiae Ioan-nem III (cuius uxor erat Catherina, soror Poloniae regis Sigismundi Augusti, mulier excellens in fide catholica et pietate) se contulit: primo mensibus iulii-augusti a. 1574, secundo in autumnno a. 1578, hac vice remanens usque ad aetatem a. 1582 in munere confessarii reginae et praeceptoris filiorum eius, Annae et Sigismundi (qui postea [1587-1632] rex Poloniae et magnus dux Lituaniae factus est). Anno 1582 reversus in Poloniam fundamenta iecit novo collegio in civitate Lublin, illudque collegium usque

[fol. 246r] SUPPLEMENTUM INDICIS PRIVILEGIORUM ET CONTRACTUUM
COLLEGII YILNENSIS SOCIETATIS IESU AB ANNO DOMINI 1574

AD BONA DWORZISCZE

Litterae in pergamento venditionis et donationis perpetuae bonorum Dworzyszcze collegio Vilnensi ab Ill.ri D.no Mcolao Christophero Radziwil, in Olika et Meswiz duce et magni ducatus Lituaniae curiae marschalco, pro summa 7500 florenorum Renensium (nam reliquum, quo hanc summam praedicta bona excedebant, collegio liberaliter donavit), 5^a novembris 1574, subscriptae manu eiusdem Ducis, cum quatuor sigillis appensis⁷⁴.

Extractum eiusdem privilegii ex Actis castrensibus Vilnen. 9 novembris anni 1574, cum sigillo et subscriptione notarii castrensis.

Extractum eiusdem privilegii ex libro terrestri districtus Lidensis, 10 ianuarii anni 1575, subscriptum manu notarii terrestris.

Litterae in pergamento Ill.ris D.ni Nicolai Christopheri Radziwil, in Olika et Meswiz ducis, marschalci ut supra, et Illustris D.ni Georgii Radziwil, fratris eius, quibus continetur donatio areae pro [do]mo recreationis fratrum in bonis Lukiszki eorundem ducum Vilnae vicinis constituenda et colono ad custodiam domus collocando, cum duobus sigillis appressis et subscriptione utriusque ducis, Vilnae 16 aprilis 1575⁷⁵.

AD BONA SZERWINTI

Litterae in pergamento Ill.ris D.ni Mcolai Radziwil, in Dubingi et Bieze (!) ducis, palatini Yilnensis, venditionis perpetuae bono-

ad a. 1590 gubernavit. Postquam illo anno Romae Congregationi procuratorum sui ordinis interfuerat, Craooviam reversus obiit die 3 octobris 1591, victima caritatis, in proximorum peste infectorum obsequio. LE XXXIY, 574-576.

⁷⁴ Cf. *Origo et fundatio collegii Vilnensis Societatis Iesu* (ex a. 1578) : « Quamobrem Dei beneficio primum obtenta est perpetuatio bonorum Dworzyszcze (ex quibus totus fere victus collegio proveniebat) ab Illustri Domino Nicolao Christophoro Radziwil, in Olika et Nieswiz duce et magni ducatus Lituaniae curiae marshalco, imo ille ipse eam obtulit, nihil petens ultra id, quod acceperat a Reverendissimo fundatore, id est, ultra septies mille et quingentos florenos, tantundem vel forte plus, quod deerat ad iustum precium bonorum, liberaliter donans. Litterae perpetuationis confictae sunt Vilnae 5 novembris 1574 » (ARSI Pol. 65 fol. 72v-73r).

⁷⁵ Anno 1584 Stanislaus Radvilas, frater Nicolai Christophori et Georgii (qui eodem anno cardinalis creatus est), totum praedium Lukiskés cum omnibus ei adiacentibus collegio donavit. Cf. S. Rostowski, *Lituanicarum Societatis Iesu historiarum libri decem*, Parisiis-Bruxellis 1877, 120.

rum Szerwintii pro 2600 sexagenis pecuniae, id est pro 6500 florenis renensibns E.mo D.no Valeriano episcopo Vlnensi factae Vilnae 18 aprilis anno Domini 1575, cum subscriptione eiusdem Ill.ris Palatini et filiorum eius, Mcolai et Christopheri, ac septem sigillis appensis⁷⁶.

Litterae in pargameno nobilis Georgii Gibuntowicz, continentes venditionem bonorum Szerwintii factam Magnifico D.no Georgio Radziwil, castellano Vlnensi, patri buius Palatini⁷⁷, Vilnae 20 octobris 1539, cum quinque sigillis appensis. Has [fol. 246v] literas una cum venditione tradidit D.nus Palatinus E.mo D.no Valeriano episcopo Vlnensi.

Litterae in papiro eiusdem nobilis Georgii Gibuntowicz, quibus recognoscit reliquum summae, quam non persolverat Magnificus D.nus Georgius Radziwil⁷⁸, sibi a filio eius, qui tum erat pocillator magni ducatus Lituaniae, nunc autem palatinus Vlnensis, esse persolutam, Vilnae 26 marcii 1546, cum quatuor sigillis appressis. Has literas etiam simul cum venditione bonorum Szerwintii dedit D.nus Palatinus Vlnensis E.mo D.no Valeriano episcopo Vlnensi.

Litterae in pargameno Sigismundi Augusti regis, continentes confirmationem venditionis bonorum Szerwintii, factam in manus Magnifici D.ni Georgii Radziwil, castellani Vlnensis, Cracoviae 23 iunii 1543, cum subscriptione et sigillo Regis eiusdem. Has etiam literas dedit D.nus Palatinus Vlnensis E.mo D.no Valeriano episcopo Vlnensi cum venditione bonorum Szerwintii.

Litterae in pargameno R.mi D.ni Valeriani episcopi Vlnensis, continentes donationem et transfusionem bonorum Szerwintii in collegium Societatis, Vilnae 4 die maii 1575, subscriptae manu ipsius Episcopi, cum sigillis quatuor appensis.

⁷⁶ Cf. *Origo* (cit. supra) : « Anno Domini 1575 actum est postremo cum Illustri Domino palatino Vlnensi de venditione oppidi Szerwitensis, et tandem ab illo venditio obtenta est, additis a fundatore ad primam summam quinque millium mille et quingentis florenis. Atque ita Dominus Palatinus vendidit illa bona fundatori sex millibus florenorum et quingentis, quanti non valebant, sed perpetuatio aliter obtineri a Principe haeretico non potuit. Confectae sunt litterae venditionis 18 aprilis anno Domini 1575. Reverendissimus vero ius suum postea in collegium transfudit » (ARSI Pol. 65 fol. 73r).

⁷⁷ Georgius Radvilas, castellanus Vlnensis 1521-1541.

⁷⁸ Georgius Radvilas a. 1541 mortuus erat.

[fol. 284 r.] **TRANSMPTA EX ORIGINALIBUS PRIVILEGIORUM
COLLEGII YILNENSIS SOCIETATIS IESU**

ET AD ARCHIVUM ROMANUM MISSA ANNO 1586 DIE 15 MENSIS MARTII

1. Contractus cum pacto reemptionis bonorum Zmodki ab Ill.mis ducibus Radzivilis nomine Ill.mi cardinalis, fratris sui, pro 8500 florenorum, anno 1577 die 23 mensis augusti⁷⁹.

2. Perpetuitas pro bonis Zmodecensibus, donata ab Ill.mo cardinali Radivilo et in castro Trocensi recognita coram officio, anno 1581 in novembre⁸⁰.

3. Confirmatio regis Stephani supranominatorum bonorum, facta Yilnae anno Domini 1582 die 3^a mensis februarii⁸¹.

4. Confirmatio factae commutationis bonorum stabilium, Sherventi collegii Yilnensis Societatis Iesu cum bonis regiis Trokiele dictis, data a Ser.mo rege Stephano Warssaviae, in conventu generali omnium ordinum regni, anno Domini 1585 die 20^a februarii, ex rhutenico idiomate in latinum verso⁸².

5. Donatio praedii, dicti Puskarowczyzna, cum suis agris a rege Stephano, Yilnae anno 1582 die 13 februarii. Ex rhutenico idiomate in latinum verso⁸³.

6. Confirmatio privilegiorum foundationis collegii Yilnensis Societatis Iesu, data in comitiis generalibus Varsseviae anno 1585 die 23 februarii⁸⁴.

⁷⁹ Transsumptum authenticum in ARSI Lith. 36 fol. 200r-201r.

⁸⁰ Transsumptum authenticum ibidem, fol. 220r-221r, ubi datum indicatur : « Vilnae 4 novembris 1581 ».

⁸¹ Transsumptum authenticum ibidem, fol. 222r-223v.

⁸² Transsumptum authenticum ibidem, fol. 227r-229v. Commutatio facta est die 19 iunii 1581 ; diploma commutationis insertum est huic confirmationi.

⁸³ Transsumptum authenticum ibidem, fol. 225r-v. Praediolum erat contiguum bonis Trakeliensihus.

⁸⁴ Transsumptum authenticum ibidem, fol. 210r-217r. Textum huius confirmationis aliunde edidit J. BALINSKI, *Uniwersytet Wileński 1579-1831*, I, Kraków 1899-1900, 34-43. In confirmatione insertum est privilegium regis Stephani, datum Vilnae die 1 aprilis 1579, in quo pariter insertae habentur litterae episcopi Valeriani, quibus die 25 augusti 1578 foundationem collegii Yilnensis renovaverat.